

DOCUMENTA HISTORICA 9.
A JATE Történész Diákkör kiadványa

A BIRODALOM ÉS ÉSZTORSZÁG
A szovjet-észti szerződések megszületése (1939. szeptember)

Fordította:
VANDLIK KRISZTINA

Sajtó alá rendezte:
SOÓS GÁBOR

Szeged
1993

DOCUMENTA HISTORICA 9.
A JATE Történész Diákkör kiadványa

A BIRODALOM ÉS ÉSZTORSZÁG
A szovjet-észti szerződések megszületése (1939. szeptember)

Fordította:
VANDLIK KRISZTINA

Sajtó alá rendezte:
SOÓS GÁBOR

Szeged
1993

A dokumentumok forrása:
Ot pakta Molotova – Ribbentropa do dogovora a bazah
Periodika, Tallin, 1990.

Észt nyelvű kiadás:
Molotovi – Ribbentropi paktist baaside lepinguni

Fordította és a jegyzeteket írta:
VANDLIK KRISZTINA

A szövegeket kiadásra előkészítette és az előszót írta:
SOÓS GÁBOR

Lektorálta:
A. SÁTI ENIKŐ

Sorozatszerkesztők:
NYEMCSOK ATTILA, PÁNDI LAJOS, SZÁNTÓ RICHÁRD,
SZÁSZ ERZSÉBET

- JATE Történész Diákkör, 1993
- Vandlik Krisztina, Soós Gábor, 1993

HU – ISSN 1216 – 0954

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	5
Észtország külügyminisztériumának tájékoztatója a „Metal- liszt” nevű hajó feltételezett elsüllyesztéséről	11
Sztálin és Molotov tárgyalásai Észtország küldöttségével a kölcsonös segítségnyújtásról szóló szerződés meg- kötéséről	12
Az észt delegáció tanácskozása Moszkvában a kölcsonös segít- ségnyújtási szerződés kidolgozása kapcsán	20
Sztálin és Molotov tárgyalásai az észt delegációval a kölcsonös segítségnyújtási szerződés megkötéséről	29
Kölcsonös segítségnyújtási szerződés a Szovjetunió és az Észt Köztársaság között	41
A Szovjetunió és az Észt Köztársaság között megkötött kölcso- nös segítségnyújtási szerződés bizalmas kiegészítő jegyzőkönyve	44
A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és az Észt Köztársaság között a kereskedelmi forgalomról kö- tött megállapodás	45
Päts elnök rádióbeszéde	48
A szovjet – észt kölcsonös segítségnyújtási szerződés megvitátá- sa az észt Államtanács ülésén	50

ELŐSZÓ

Nemzettudatunk kedvelt témája a nagyhatalmak közötti hanyódás gondolata és az ebből fakadó szenvedések taglalása. A köztes lét keserveit azonban régióink minden népe többé-kevésbé megélte. Ezen, a nemzeteket ide-oda dobáló viharok egyikének, az észti önállóság elveszésének jobb megértéséhez segítenek hozzá az alább közölt dokumentumok. Az észti történelem nálunk alig ismert, ez indokolja a szokásosnál szélesebb vázlatát a történeti szövedéknek, melybe a történetek beilleszkednek.

Az észtek. A finnugor népek finn ága mintegy 4–5 ezer éve került a Baltikum területére, hogy aztán a népvándorlás forгатaga egy részüket, a későbbi finneket, a Balti-tenger északi részére sodorja. A kapcsolatok sokáig fennmaradtak, ez az oka a finnek és észtek között máig élő nyelvi és ezen keresztül kulturális közelségnek, ami természetesen a politikai viszonyokra is kihat. A balti finnek nem önként vették fel a kereszténységet, külső erő kényszerítette ezt rájuk: 1207-ben a Német Lovagrend, 1219-ben a dán királyság (Tallinn megalapítója) indított kereszteshadjáratot, illetve háborút a térség elfoglalásáért. A kényszerített keresztelés ismét csak máig ható súlyos következményekkel járt (és ez mutatja a magyar államalapítás jelentőségét): évszázadokkal odázta el az önálló észti kultúra és ezzel a nemzeti állam kialakulását. Ekkor jött létre az az 1920-ig tartó társadalmi képlet, amelyben az észti parasztot, a német az urat jelentette. A Baltikum előbb a Porosz Hercegséghez tartozott (ekkor lett lakossága a térségben egyedülálló módon protestáns), majd a lengyelek (Báthori István uralma alatt), a svédek, majd a poltavai csata után (1710) Nagy Péter Oroszországa kezébe került. A Baltikum Oroszország legfejlettebb része volt (ahogy a Szovjetunióé is), amit a német nemeseknek adott kiváltságok és a korai (1816) jobbágyszabadítás biztosítottak. A német városi kultúra egyeduralma a 19. században tört meg, amikor a tartui egyetemen megindult pezsgés következtében kialakult az észti értelmiség, amely összegyűjtötte az észti folklórt, észti nyelvű irodalmi műveket alkotott, felállította a nemzeti

kultúra intézményeit (újságok, irodalmi és tudományos társaságok stb.). A cári Oroszország kezdetben támogatta az észti nemzeti mozgalmat (mint ellensúlyt a német kiváltságoltakkal szemben), később azonban elővette az oroszosítás fegyverét a birodalmi egységet veszélyeztető nemzeti törekvésekkel szemben. A ruszifikációs kísérlet a nacionalizmus újabb hullámát indította el, most már a legalsóbb társadalmi rétegekig hatolón. Az új értelmiség és az új észti polgári réteg nyújtotta a háttérret az észti nemzeti tudat politikai artikulációja számára, így alakulhatott meg 1905-ben a két nemzeti párt: a Nemzeti Liberális Párt és a Nemzeti Demokrata Párt (vezetői Jaan Tonisson, illetve Konstantin Päts – mindketten szereplői füzetünknek), amelyekhez néhány év múlva csatlakozott az Észti Szociáldemokrata Párt is. Mindhárom párt a német gazdasági és az orosz politikai uralom lerázását tűzte ki célul. Az I. világháború kavalkádja hozta meg aztán a baltikum népek szabadságát.

A függetlenség éve. 1917. februárja, a cárizmus megdőlté újrendezte a baltikum viszonyokat is. Egy negyvenezres észti tüntetés kikényszerítette az ideiglenes kormány autonómiát adó rendelkezését. Ez egyrészt egyesítette az észti és az észak-livóniai területet, létrehozva az azóta Észti Köztársaságként ismert politikai alakulatot, másrészt szabad választásokat írt ki, amelynek eredménye az észti népakaratot reprezentáló politikai testületek létrejötte lett. Ugyanekkor sikerült felállítani az észti hadsereg magvát is. A bolsevik forradalom egyik első lépése az észti autonómia eltörlése volt. Emiatt az előrenyomuló németeket az észti katonák nem akadályozták, s ez Szovjet-Észtország összeomlásához vezetett. Ez volt a megfelelő pillanat, hogy 1918. február 24-én a tartományi gyűlés képviselői kikiáltásák a független, polgári demokratikus Észti Köztársaságot és ideiglenes kormányt hozzanak létre Konstantin Päts vezetésével. A tett szimbólikus volt, hiszen a németek másnap bevonultak a városba és kemény észtellenes diktatúrát vezettek be, de minden további lépés morális és jogalapja ez a gesztus volt. A németek összeomlása (november) és a támadó bolsevikok gyengesége – 2206 halott árán – a Johan Laidoner irányította, angol és finn segítséggel bíró észti hadsereg győzelméhez vezetett. 1920. február 20-án a *tartui békében* Szovjet-Oroszország elismerte Észtországot, örök időkre le-

mondva földjéről. Kivételes történelmi szerencse kellett ahhoz, hogy a többi kis balti néphez hasonlóan az alig egymillió Észtország önálló államként létrejöhessen. A régió, amely hagyományosan a nagyhatalmak vadászterületének számított, az I. világháború után olyan politikai vákuumba került, melyben sem a német (Drang nach Osten), sem az orosz (Drang nach Westen – máskor „ablakot Európára”) expanzió nem érvényesült, lehetővé téve a kisnemzetek önállósulását. Mindez azonban a tragédia árnyékát is előrevetítette, hiszen a politikai úr megszűnése a függetlenség fenyegetettségét is jelentette. Ezt természetesen az észti politikusok is felismerték, de nem sikerült Észtországot semmilyen stabil, biztonságot adó garanciarendszerbe bevonni. Ám csak gazdasági és kereskedelmi szerződéseket sikerült kötni, az 1934-es balti paktum pedig nem volt elég szilárd ahhoz, hogy ténylegesen súllyal essen latba. A II. világháború kitörése védtelenül érte Észtország határait.

Az 1919-ben választott alkotmányozó gyűlés parlamentközpontú polgári demokratikus alkotmányt hozott létre, amely szerint az államfő (Riigivanem) irányította tíztagú kormány a parlamenttől (Riigikogu) függött. Radikális földreformot hajtottak végre, ami gyakorlatilag a német nagybirtokok felosztását jelentette az észti parasztok között. Mivel az alig húszezres (1,6 %) németiség több évszázados kulturális teljesítménye folytán nélkülözhetetlen volt az önálló állam építésében, a politikai és gazdasági veszteségekért a német nemzetiséget széles kulturális önkormányzattal kárpótolták, ami ma is mintául szolgálhat. Az 1924. december elsején 300, főleg orosz nemzetiségű kommunista által kirobantott bolsevik puccs nem rendítette meg Észtországot (csak a geopolitikai tér sajátosságait jelezte). Ám a gazdasági világválság Észtország számára a belpolitika labilitását eredményezte (20 koalíció követte egymást másfél évtized alatt), ami az elnök (Konstantin Päts) jogkörének kiterjesztéséhez (1933. október – 56,3 % a referendumon) és ostromállapot meghirdetéséhez (1934. március 12.) vezetett. 1936-ban az újabb nemzetgyűlés új alkotmányt hozott létre, aminek alapja egy kétkamarás parlament lett, 80 tagú többségi rendszerrel megválasztott alsóházzal és 40 tagú nemzeti tanáccsal. Az 1938. februári választásokon a Päts alapította Hazafias Liga a 80-ból 63 helyett szerzett meg, míg a Tonisson és

Teemant vezette ellenzék csak 17-et. 1938. áprilisában újra Pätset választották, ezúttal hat évre, elnökké.

A paktum és következményei. Sztálin ki akart maradni a II. világháborúból, hogy aztán egy újabb háborúban az egymás elleni harcban legyengült „imperialista” országok között a Szovjetunió lehessen a vezető harmadik. Az 1933. december 19-i KB ülésével elkezdődő új külpolitikai irány először garanciarendszer kiépítésével próbálkozott. Az ma már nehezen kinyomozható, hogy a tárgyalások sikertelensége mennyiben volt következménye a bizalmatlanságnak, illetve a tárgyaló felek hátsó gondolatainak (hiszen a nyugati hatalmaknak is megfelelt volna egy kölcsönös legyengítés – a náci és a bolsevikok között). München a szovjetek számára azzal a tanulsággal járt, hogy a németekkel kell meg egyezniük. (Eközben nem vették észre, vagy nem akarták észrevenni, hogy a nyugati politika 1939. elején teljesen megváltozott.) 1939. tavaszán Sztálin – a XVIII. kongresszuson mondott beszédében – egy félmondatban megemlítette, hogy a német és szovjet érdekek összehangolhatók. Nem sokkal később Litvinov helyére Molotov került a népbiztosi posztpon. Ezzel megnyílt az út ahhoz a tárgyalássorozathoz, amely – egyre magasabb szintű tárgyalófelekkel – végül Ribbentrop 1939. augusztus 23–24-i látogatásával érte el csúcspontját, amit augusztus 19-én megelőzött egy gazdasági szerződés Berlinben. 24-én hajnalban, de 23-i keltezéssel megszületett a szerződés, ami első Molotov–Ribbentrop paktum néven vonult be a történelembe. A nyilvánosságra hozott meg nem támadási és semlegességi szerződés mellett a két külügyminiszter egy titkos kiegészítő jegyzőkönyvet is aláírt, amelynek létét a szovjet politikusok mindvégig tagadták. Ennek első pontja mondta ki: „Abban az esetben, ha a balti államokhoz (Finnország, Észtország, Lettország, Litvánia) tartozó térségekben területi és politikai átrendeződés megy végbe, Litvánia északi határa képezi Németország és az SZSZKSZ érdekszféráinak határát.” Észtország sorsa eldőlt.

Szeptember elsején Németország megtámadta Lengyelországot, megkezdődött a II. világháború. 17-én a Szovjetunió is átlépte a lengyel határt, hogy elfoglalja a paktum által neki biztosított Kelet-Lengyelországot („Nyugat-Ukrajnát” és „Nyugat-Belorussziát”). A balti államok

szeptember 2-án kinyilvánították teljes semlegességüket a háborúban, lévén ez volt az utolsó és egyetlen adujuk, hogy kimaradjanak a konfliktusból. Szeptember 18-án kihajózott egy lengyel tengeralattjáró a tallinni kikötőből. Másnap Molotov magához rendelte August Rei észt nagykövetet és közölte vele, hogy mivel az észt flotta nem képes megakadályozni az internált lengyel hajókat szökésükben, a szovjet haditengerészet fogja átvenni az észt vizek ellenőrzését. 20-án a Szovjetunió elfoglalta az észt felségterület egy részét, anélkül, hogy az észt állam bármilyen saját vagy szövetséges erőt tudott volna ez ellen szegezni. Ettől kezdve a nyomás egyre csak fokozódott Észtországon, amelyet a balti országok közül első célpontnak szemeltek ki a szovjetek. Szeptember 27-én – néhány napon belül másodszor – utazott Selter külügyminiszter Moszkvába, hogy a kölcsönös segítségnyújtási szerződésről tárgyalásokat kezdjen. A megbeszélések folyamán végig a fenyegetés légköre uralkodott: egy Metallszt nevű szovjet hajó állítólagos elsüllyesztésével vádolták az észtet, a szovjet légierő állandó berepüléseket hajtott végre Észtország légtérébe. A szerződéskötés napján az észt csapatok már a támadást várták. A 27–28-i tárgyalásokon szovjet részről Mikojan, Molotov és – időnként – Sztálin vett részt. Sajátos lelkiállapotának megfelelően Sztálin mindvégig keverte a durvaságot, a fenyegetést és a joviális engedékenységet. Észtország végül kénytelen volt aláírni a kölcsönös segítségnyújtási szerződést a Szovjetunióval, valamint a bizalmas jegyzőkönyv alapján beengedni 25 ezer katonát Észtország területén több támaszpontra és reptérre. A történelem groteszk pillanatainak egyike volt szeptember 28-án az, amikor Molotov előszobájában a távozó észt küldöttség találkozott a Ribbentrop vezette német delegációval, amely éppen az ugyanezen a napon parafált második paktum miatt érkezett. (Ez a szerződés megvonta a szovjet–német határt Lengyelországban és elcserélte az eredetileg német zsákmány Litvániát bizonyos lengyel területekért.) A Baltikum számára nem létezett más út, csak a folyamatos megalkuvás útja, engedve az erőszakos nyomásnak: október 5-én Lettország, 10-én Litvánia írt alá hasonló szerződéseket a Szovjetunióval. Mindhárom országban szovjetbarát (de nem báb-) kormányok jöttek létre. A finn háború idején békét hagytak a baltiakkal, de

1940. júniusában megkezdődött a végső bekebelezés: Litvánia 14-én, Lettország és Észtország pedig 16-án kapott ultimátumot. Az elfoglalt országokat gyorsan szovjetizálták. Az egyjelöltes választásokon csak kommunistákból álló parlamentek augusztus 3-án (Litvánia), 5-én (Lettország) és 6-án (Észtország) kérték felvételüket a Szovjetunióba.

A Birodalom sötétsége ráborult a Baltikumra.

Soós Gábor

Észtország külügyminisztériumának tájékoztatója a „Metalliszt” nevű hajó feltételezett elsüllyesztéséről

Szeptember 27-én, helyi idő szerint 19 órakor Szovjet-Oroszország rádióállomásai azt a hírt kezdték sugározni, miszerint ma 18 órakor (moszkvai idő szerint) egy ismeretlen tengeralattjáró hajó megtorpedózta és elsüllyesztette a Narvai-öbölben a „Metalliszt” nevű szovjet hajót. Szovjet-Oroszország hadihajói állítólag 19 embert mentettek meg, 5 pedig nyomtalanul eltűnt. Ezen információval kapcsolatban mértékadó körök a következőt közlik:

Szeptember 27-én kora reggel a Narvai-öbölben Tooila mentén valamilyen kereskedelmi hajó tartózkodott. 15 órakor három kisebb szovjet hadihajó közelítette meg. Közülük az egyik a kereskedelmi hajó oldalánál kikötött, a másik kettő ezt később tette meg. Moszkvai idő szerint 18 óra 40 perckor, a sötétség beálltakor mind a négy hajó ugyan-ezen a helyen csendben tartózkodott. Az egész nap folyamán a parton tartózkodó őrszemek semmilyen robbanást nem észleltek és nem hallottak se a hajók felől, se a Finn-öböl déli partjainál. Sőt ezen a napon a Narvai-öbölben és annak környékén semmilyen más hajót sem észleltek.

A torpedótámadásról szóló információt Szovjet-Oroszország rádióállomásai mindössze két órával a feltételezett támadás után kezdték el sugározni.

A szerencsétlenséget szenvedett hajóról torpedótámadást jelző vészjelzésnek és segélykérésnek kellett volna érkeznie, amelyeket továbbítaniuk és fogniuk kellett volna az illetékes parti rádióállomásoknak. Azonban se Észtország parti rádióadói, se az észti hajók nem regisztráltak hasonló rádiójeleket.

**Sztálin és Molotov tárgyalásai Észtország küldöttségével a kölcsönös
segítségnyújtásról szóló szerződés megkötéséről
(1939. szeptember 27.)**

Szerdán, szeptember 27-én, este hatkor Rigából Moszkvába érkeztek Selter külügyminiszter¹ és kísérei: Uluots professzor,² a Parlament elnöke és Piip professzor,³ a Parlament tagja, hogy folytassák a tárgyalásokat a kölcsönös segítségnyújtási szerződés megkötéséről. Nem sokkal később telefonáltak a Kremlből és közölték, Molotov⁴ kéri Selter külügyminisztert, hogy a tárgyalásokat még ma fél kilenckor folytassák, hogy ne veszítsenek időt. A küldöttség úgy döntött, hogy teljes létszámában vesz részt a tárgyaláson, tehát Rei,⁵ Piip és Uluots is, amiről tájékoztatták Molotovot.

A kijelölt időpontra küldöttségünk megérkezett a Kremlbe, ahol a találkozó számára Molotovnak, a Népbiztosok Tanácsa elnökének, a dolgozószobája volt kijelölve. Pár perc múlva fogadta őket Molotov. A kölcsönös bemutatkozás és a szokásos jókívánságok után elhelyezkedtek a hosszú tárgyalóasztalnál. Molotovval együtt részt vett a tárgyaláson egyik munkatársa, illetve a belkereskedelmi népbiztos, Mikojan.⁶ Amint

¹ Selter, Kaarel: Észtország külügyminisztere, ő vezeti az észt küldöttséget a moszkvai tárgyalásokon. A megszállás után sikerül elmenekülnie.

² Uluots, Jüri: az észt parlament elnöke.

³ Piip, Ants: Észtország angoliai nagykövete, majd külügyminiszter, később a parlament tagja.

⁴ Molotov, Vjacseszlav Mihajlovics (1890–1986): 1930–1941 között a Népbiztosok Tanácsának elnöke és külügyminiszter, 1953–1957 között külügyminiszter, 1961-ben nyugalomba vonul.

⁵ Rei, August (1886–1963): szociáldemokrata politikus, 1919. április 23-án az alkotmányozó nemzetgyűlés elnökévé választják. Később Észtország moszkvai nagykövete 1940-ig, amikor sikerül Svédországba szöknie.

⁶ Mikojan, Anasztasz Ivanovics (1895–1978): 1920–1956 között vezető pozíciókat töltött be, 1938-tól 1946-ig külkereskedelmi népbiztos, illetve vele párhuzamosan 1937-től 1946-ig a népbiztosok tanácsának elnökhelyettese.

a küldöttség helyet foglalt, Molotov azonnal megkérdezte: „Nos mit válaszolnak?”

Selter közölte, hogy Észtország kormánya és parlamenti szervei gondosan mérlegelték a szovjet kormány követeléseit, melyek a szovjetek által szeptember 24-én összeállított, a kölcsönös segítségnyújtásról szóló szerződéstervezetben találhatók.

Felhatalmaztak, hogy közöljem: Észtország kormányának elvben nincs ellenvetése a Szovjetunió kormányának ilyen irányú követelésével szemben, és folytatja a tárgyalásokat ebben a kérdésben az előterjesztett tervezet alapján. Azonban szeretne látni bizonyos változtatásokat a tervezetben, melyeket írásban, letisztázott és megszerkesztett formában holnap tudunk előterjeszteni. Az észt kormány szintén úgy gondolja, hogy a tárgyalások előrehaladása szempontjából hasznos lenne, ha azok nyugodt körülmények között folytatódna. Azonban zavarja ezt Észtország területi jogainak megsértése, szovjet hadihajók és repülőgépek részéről, amivel kapcsolatban tiltakoztam a Szovjetunió tallinni nagykövetségénél.

Erre Molotov a következőt válaszolja: Én semmit sem tudok az Önök által közölt tényekről, vagyis Észtország terület jogainak megsértéséről a mi részünkről. Tisztázzuk majd és választ adunk a kérdésre.

Észtország kormányának beleegyezése a tárgyalások folytatásába örömmel tölti el a Szovjetunió kormányát, így ezzel a kérdéssel minden rendben is lenne. Nekünk ugyanakkor sajnos rossz híreink vannak. A szovjet kormány éppen most kapott értesítést, melyet holnap publikálnak majd a lapok, miszerint a Metalliszt nevű szovjet hajót torpedótámadás érte a Narvai-öböl területén egy ismeretlen tengeralattjárótól és elsüllyedt. A legénység jelentős része meghalt. (Molotov felolvassa a TASZSZ⁷ táviratát majd átadja az észt küldöttségnek.) Azonkívül teg-

⁷ TASZSZ (Tyelegráfnoje Agensztvo Szovetszkovo Szozuja): Szovjet Távirati Iroda.

nap a Lugai-öbölben⁸ két tengeralattjáró periszkópját észlelték. Ezek a tények olyan jelentősen változtattak az összképen, hogy a szovjet kormány a továbbiakban nem szorítkozhat azokra a javaslatokra, melyeket a múlt alkalommal terjesztettem elő. Megbízta, hogy egészítsem ki azokat és pedig: Észtország köteles a Szovjetunióknak megadni azt a jogot, hogy a most zajló európai háború idején Észtország különböző területein 35 ezer fős gyalogságot, lovasságot és légierőt tarthasson abból a célból, hogy elhárítsák Észtország és a Szovjetunió bevonását a háborúba, valamint hogy Észtország belső rendjét megvédjék.

Selter: Mivel teljesen új ez a javaslat és eddig nem vetődött fel, az észt kormány nem tudta ezzel kapcsolatos álláspontját kidolgozni. Azonban szükségtelen tanácskoznom a kormánnyal, hogy válaszoljak Önöknek: ez a javaslat Észtország számára elfogadhatatlan. Mind formailag, mind tartalmát tekintve ezen javaslatokban felvázolt eszközök Észtország katonai megszállását jelentenék.

Ezzel sem Észtország kormánya, sem az észt nép nem értene egyet semmilyen körülmények között. Úgy találom, hogy tárgyalásaink kezdenek nehézkessé válni, ha nem maradunk meg azon határok között, melyeket mindkét fél a maga számára megszabott.

Molotov: Ha a múltkor⁹ azonnal tudtuk volna folytatni a tárgyalásokat, akkor a múltkori álláspontokban megegyezésre juthattunk volna. Önök azonban tétováztak. Ezalatt a helyzet változott, mint Önök is láthatják, és az újabb események újabb problémákat idéztek elő. Ezek az újabb események azt mutatják, hogy a Szovjetunióknak jóval többre van szüksége annál, mint amiről a múltkor szó volt.

Selter: Alaptalan a szemrehányás, hogy Észtország kormánya tétovázott. E hónap 24-én itt tartózkodtam. Majd elutaztam Tallinnba, hogy

⁸ A Szovjetunió területén található, nem messze az észt határtól és Narvától keletre.

⁹ 1939. szeptember 24-én zajlott az előző tárgyalás az észt küldöttség és Molotov között.

informáljam az elnököt,¹⁰ a kormányt és a parlamentet. Ma, vagyis 28-án már visszatértem. Ilyen horderejű dologban teljességgel lehetetlen gyorsabban választ adni, főleg ha figyelembe vesszük, hogy Észtország parlamentáris köztársaság. Ezért a tárgyalások szünetében keletkezett, tőlünk független események a legcsekélyebb joggal sem ruházzák fel a Szovjetuniót, hogy új követelésekkel álljon elő.

Uluots: Én, mint a Parlament elnöke kijelenthetem, hogy a határidő, mely alatt Észtország parlamentje összeült, hogy meghallgassa a kormány értesüléseit és kidolgozza közös álláspontját a Szovjetunió javaslatával kapcsolatban, nagyon rövid volt. Ez azzal magyarázható, hogy a parlament kellőképpen nagy jelentőséget tulajdonított a kérdésnek, valamint a kialakult helyzet gyors rendezésének. Éppen ezért helytelen lenne annál a megállapításnál maradni, hogy Észtország kormánya hibás a tárgyalások elhúzódtásában és az új körülményekre hivatkozva új követeléseket támasztani vele szemben. Én támogatom a Selter külügyminiszter által említett álláspontot, és aggodalmam fejezem ki azért, mert nehéz lesz megtalálni a tárgyalási alapot, ha a szovjet kormány kitart új javaslata mellett.

Molotov: A szovjet kormány ragaszkodik ehhez a javaslathoz. Ha óhajtják, megerősítheti ezt Önöknek Sztálin is, és megmagyarázhatja a javaslatot. Óhajtának beszélni vele?

Selter: Igen.

Molotov: (a telefonba) Sztálin elvtárs, gyere át. Selter úr és a többi észt úr van nálam. Ellenvetéseket tettek az új javaslatainkkal szemben. „Megszállásnak” nevezik és más csúnya szavakkal illetik. Gyere és segíts meggyőzni őket javaslataink szükségességéről.

Sztálin néhány perc múlva megjelenik az értekezleten. Molotov bemutatja neki az észt küldöttség tagjait és Rei nagykövetet, majd folytatják a tárgyalást.

Selter: Megismétli Sztálinnak Molotov új javaslatát és saját észrevételeit, melyeket már elmondott Molotovnak és kiegészíti: amennyiben a

¹⁰ Konstantin Päts.

„Metalliszt” nevű hajót a Finn-öbölben érte torpedótalálat, és nem Észtország felségvizein, úgy nem lehet ezért az észt kormányt vádolni. Márcsak azért sem, mert a Tallinnból menekülő tengeralattjáró¹¹ teljesen más irányba haladt, a Gotland szigeteken¹² kitett két észt matrózt, akiket a szökésükkor erőszakkal fogtak el. Következésképpen ez a tengeralattjáró nem lehetett a támadó. Az előbb említettekből következik, hogy Molotov úr új javaslata teljesen megalapozatlan. Ez a javaslat, mint azt már megjegyeztem, Észtország megszállását jelentené elvileg és gyakorlatilag is, amellyel Észtország kormánya semmilyen körülmények között sem tud egyetérteni.

Molotov: Az elmúlt napok eseményei megmutatták, hogy a Szovjetunió számára hiányzik egyfajta biztonság. Azt gondolhatjuk, hogy a Finn-öbölben van olyan hely, ahol idegen tengeralattjárók állomásozhatnak és elláthatják magukat üzemanyaggal. A tengeren, Leningrád küszöbén megtorpedózzák és elsüllyeszti a szovjet hajókat, a szovjet tengereszeket. Lehetséges, hogy a támadásban nem vett részt a Tallinnból elmenekült hajó, lehet hogy a Balti-tengeren valamely harmadik hatalom tengeralattjárói tartózkodnak, pl. Angliáé, ugyanakkor tény, hogy nincs meg a Szovjetunió tengeri biztonsága és Észtország kormánya nincs abban a helyzetben, hogy egyedül garantálni tudja ezt a biztonságot. Ha Észtországban tartózkodna a szovjet hadsereg, akkor biztosak lehetnének benne, hogy senki sem kockáztat meg hasonló támadást.

Selter: Ha feltételezzük is az Önök által felhozott tények valódiságát, ezek nincsenek alátámasztva, és nem lehet igazolni azt, hogy Észtország a bűnös az elmúlt napok eseményeiben. És bűn nélkül nem lehet Észtországot megbüntetni.

Mikojan: A Szovjetunió javaslata nem büntetés.

¹¹ 1939. szeptember 18-án éjjel megszökik Tallinnból egy lengyel tengeralattjáró, miután a szovjet csapatok behatoltak szeptember 17-én Lengyelországba.

¹² A Balti-tengerben levő sziget, szemben Lettországgal, amely Svédországhoz tartozik.

Selter: Az Önök új javaslata katonai megszállást jelentene, vagyis Észtország területén egy 35 ezer fős idegen hadsereg állomásozna. Ezek az idegen csapatok „különböző helyeken” lennének, és védénék Észtország belső rendjét, vagyis beavatkoznának Észtország belügyeibe. Emellett minden, Észtország szuverenitásának, állami és gazdasági berendezkedésének megőrzésére tett ígéret holt papír maradna. Egy független állam katonai megszállását, melyet hasonló okokra alapoznak, nem lehet másnak tekinteni, mint büntetésnek, ebben az esetben alaptalannak és igazságtalannak. Molotov úr megjegyezte: „nyilvánvalóan idegen tenger-alattjárók kőolajat vesznek fel a Finn-öbölben”. Ez merő feltételezés, és nincs alátámasztva. A modern tengeralattjárók képesek annyi üzemanyagtartalmékat felvenni, amely hathetes útra elegendő. A háború kezdete óta csak négy hét telt el.

Uhuots: Teljesen igaz, jogi szempontból Molotov úr javaslata katonai megszállást jelentene, amely elfogadhatatlan Észtország kormánya számára. Az észti kormány tájékoztatta a parlamentet a korábbi javaslatról, és jómagam is megerősíthetem, hogy a parlament ebben a kérdésben rendkívül gyorsan kialakította a maga álláspontját. A Szovjetunió kormányának figyelembe kell vennie, hogy Észtország parlamentáris állam, ezért kormánya hasonló ügyekben nem hozhat döntéseket a parlament nélkül. Az észti parlament úgy találta, hogy tárgyalásokat kezddhetünk a szovjet kormány három nappal ezelőtt tett javaslatai alapján. Az új javaslat azonban változtat a helyzeten, így számunkra már nincs meg a jogalap a tárgyalások folytatására.

Sztálin: Új javaslatunk nem büntetés. Ez a védelem eszköze. Nem tudjuk, hogy ki segített a lengyel tengeralattjárónak elmenekülni Tallinnból. Mi mindenesetre nem vagyunk ebben hibásak. Hisszük, hogy Észtország kormánya sem az. Ugyanakkor Észtországban, szemmel láthatóan, nemzetközi erők tanyáznak, melyek hasonló dolgokkal foglalkoznak. Ezeknek befolyásuk van a néptömegekre is. Ha aláírják velünk a szerződést, lesznek, akiknek ez kevés lesz. Mások azt mondják, eladtuk országunkat. Viszályokat és diverzáns tevékenységeket okozhatnak. Ezt el kell kerülni. Ezért is kell Észtországban a Vörös Hadsereg egy na-

gyobb és erős egységét elhelyezni. Akkor senki sem merészel hasonlóakra vállalkozni.

Selter: Amikor Önök, Sztálin úr, nyíltan azt mondták, hogy nem hinnék, miszerint Észtország kormánya lenne felelős a lengyel tenger-alattjáró menekülésében, akkor ezt fontos kijelentésnek kell vennünk, melyet a legnagyobb megelégedéssel nyugtázunk. Azonban nem tudok csatlakozni ahhoz a feltételezéshez, hogy bármely nemzetközi erők olyan befolyást gyakorolnának, melytől Önök annyira tartanak.

Piip: Az észt nép kétkedés nélkül, örömmel kezd tárgyalásokat a Szovjetunióval a segítségnyújtásról, és éppen ezért szükségtelen bármilyen diverzáns akciótól tartani.

Sztálin: A nép mindenütt jó. Azonban vannak a népnek rossz képviselői is, akik olyan dolgokkal foglalkoznak és olyan céljaik vannak, melyeket a nép nem ismer, és akik a népnek károkat okoznak. Ezekben a napokban Odessza közelében egy katonai vonattal szerencsétlenség történt. Azonban előkerült valaki, aki ezt a katasztrófát megrendezte. Észtországon keresztül több ezer kém szívárgott be a Szovjetunióba, akiket elfogtunk és közülük sajnos sokat agyonlőttünk.

Selter: Reméljük a szerződés olyan lesz, amely nem sérti az észt nép érzelmeit, és melyet megértéssel fogadnak majd. Ebben az esetben nem kell semmilyen felforgató tevékenységtől félni.

Sztálin: A mostani helyzet a Finn-öbölben a Szovjetunió népeire lett kényszerítve, akik eddig tűrték ezt.

Piip: Észtország és a Szovjetunió közti békés megegyezés, melynek előkészítésében én magam is részt vettem, olyan megegyezés volt, mely biztosította az igazságos és tartós békét.

Rei: Észtországban sohasem tartották úgy, hogy a béke a Szovjetunióra lenne kényszerítve. Úgy vélem, ez a béke megfelel a Szovjetunió létérdekeinek. Ha a mai kapcsolatok alapjait hasonló módon megváltoztatjuk Észtország kárára, azt a mostani jó kapcsolatok szenvednék meg, de nem válna a Szovjetunió hasznára sem. Az észt nép baráti érzései viszont csökkenni fognak.

Sztálin: A Vörös Hadsereg egyes egységeinek bevonulása Észtországba a mostani javaslatok alapján, természetesen szükségszerű. Biz-

tosíthatom Önöket, hogy e nélkül a szerződés megkötése lehetetlen, és nekünk más utat kellene keresnünk a Szovjetunió biztonságának erősítésére. Ugyanis ez elengedhetetlen. Enélkül már nem tudunk meglegni. Vegyék figyelembe, hogy ezek csak háborús intézkedések. Ha majd vége lesz a háborúnak, visszaadjuk azokat a területeket, melyekről a mai javaslatban szó esett.

Selter: Megérténénk, ha Önök a tengeri támaszpontokra kisebb helyőrségeket szeretnének telepíteni, melyeknek feladatai közé tartozna a támaszpontok tenger felőli védelme. Ezeknek a helyőrségeknek meg kellene felelniük a támaszpontokon található erődítmények és más felszerelések védelmi szükségletének, valamint az észti nép és hadsereg létszámának. Ma még nincs kijelölve a támaszpontok számára a hely, és az elhelyezésük alapján nincs semmi, amit védeni kellene, kivéve magát Észtország területét, melynek védelméhez hasonló eszközökre nincs szükség. Az Önök korábbi javaslata tervbe vette fegyveres támadás esetén a háborús együttműködést és azt, ha ez a támadás Észtország területét érintené. A megegyezés megkötésével a terület védelme, a Szovjetunió érdekeinek is megfelelően, teljes mértékben biztosítva lenne. A szárazföld felől semmilyen támadástól sem kell félni, melyeket ezekre a támaszpontokra mérnének, feltéve ha létrehozzák őket. Erről megfelelő éberséggel gondoskodik az észti kormány a maga erejéből. Agresszió esetét kivéve, emiatt beszélni lehetne a támaszpontok helyőrségéről és arról, hogy a helyőrségek méretei az egyezményben legyenek meghatározva. Azonkívül ezeknek a helyőrségeknek a méreteit a mostani európai háború idejére külön kellene rögzíteni. Csak ezen az alapon tudjuk a tárgyalásokat folytatni.

Sztálin: Elfogadjuk, hogy javaslatainkat az Önök által kialakított álláspontnak megfelelően változtassuk meg.

Molotov röviden összefoglalja Selter és Sztálin álláspontját.

Selter: Ha a tengeri támaszpontok védelmi erejének e háború alatti létszámáról beszélünk, akkor meg kell említeni, hogy a 35 ezer fő túl sok. Egy ilyen hadsereg nem a célnak megfelelő és túl nyomasztó, azonkívül csak nehézségeket és megnemértést okozhat. Ezt a számot nem tudjuk elfogadni.

Sztálin: Én nem tartom lehetségesnek, hogy csökkentjük a létszámot. Magának Észtországnak 150 ezer fős hadereje lehet. 25 ezer vöröskatona – ez a minimum.

Selter: Észtországnak még a felszabadító háború idején sem volt 150 ezres hadserege, hanem jóval kisebb. Most, amikor a hadsereg nincs mozgósítva, szó sincs 150 ezer főről.

Sztálin: Önök mozgósítottak ellenünk?

Selter: Nem. Mi nem tartjuk olyannak a kapcsolatainkat a Szovjetunióval, hogy mozgósítanunk kellene.

Rei maga is megerősíti ezt.

Sztálin: Hány fős a hadseregük?

Selter: Nincsenek erről adataim, de mindenesetre 35 ezer idegen katona aránylag túl sok lenne.

Sztálin: Rendben, csökkentjük 25 ezer főre.

Selter: De ez is túl sok.

Sztálin: Ez a minimum.

Oly mértékben zsákcúba futott a vita ebben a kérdésben, hogy javasolták: lépünk kapcsolatba a köztársaság kormányával, és ehhez közvetlen telefonvonalat ajánlottak fel. Küldöttségünk hálásan elzárkózott ettől, ugyanakkor kifejezte azt a kívánságát, hogy a követség összeköttetését Tallinn-nal gyorsabban bocsássák rendelkezésünkre. Molotov megígérte, hogy elrendezi a dolgot. A telefonvonalat haladéktalanul megkaptuk.

A megbeszélés este tízkor ért véget. A következő megbeszélést csütörtökön 16 órára tették.

**Az észt delegáció tanácskozása Moszkvában a kölcsönös segítségnyújtási szerződés kidolgozása kapcsán
(1939. szeptember 27–28.)**

Este 10 órakor, miután visszatértünk a követségre, a külügyminiszter megkérte a delegáció tagjait, hogy maradjanak együtt és javasolta, hogy a pihenés helyett lássanak munkához. Annak ellenére, hogy a következő megbeszélés másnap 16 órára volt kitűzve, nem lehetett

kizárni azt a lehetőséget, hogy a Kremlből a megbeszélés hamarabbi kezdését kérjék, mint az már nem egyszer előfordult. Ha a megbeszélésen pontosan kialakított állásponttal akarunk fellépni, akkor azonnal munkához kell látnunk, hogy reggelig kész legyünk. Selter javaslata nem talált ellenvetésre.

A megbeszélés során a delegáció tagjaiban kérdések merültek fel a témát illetően, illetve határozatokat hoztak, amelyekről a továbbiakban lesz szó. A megítélések, a vélemények és határozatok egyhangúak voltak. Különvélemény egyetlen kérdésben sem merült fel.

Tekintettel arra, hogy a Köztársaság kormánya beleegyezett a tárgyalásokba és a szerződés megkötésébe a Szovjetunió kormányával a korábban előterjesztett tervezet alapján, felvetődött a kérdés, hogy a szovjet kormány új követelése nem változtatta-e meg oly jelentős mértékben a helyzetet, hogy a tárgyalásokat meg kellene szakítanunk és haza utaznunk. A delegáció a következőket szögezte le:

1. A szovjet megbízottak, Sztálin, Molotov és Mikojan nyilatkozatai minden kétséget kizáróan rámutattak arra, hogy a Szovjetunió határozott szándéka azon célok megvalósítása, melyeket a szerződés megkötésével akar elérni. A delegáció tagjainak a tárgyalások idején szerzett benyomása az, hogy éppen ezért Észtországnak kicsi esélye van a tárgyalások megszakítására és arra, hogy saját ellenjavaslataihoz tartsa magát, még ha Észtország szempontjából a minimálisra csökkentenék is a javaslatokat anélkül, hogy tartani kellene Molotov és Sztálin fenyegetéseinek megvalósulásától.

2. Sztálin és Molotov végül is egyetértett Selter álláspontjával, miszerint csak a támaszpontok területén lehet szó helyőrségekről és nem az ország egész területén, mint azt ők eredetileg követelték.

3. Sztálin és Molotov egyetértett Selter álláspontjával, hogy a helyőrségek feladata semmi esetre sem lehet más, mint „a támaszpontok belbiztonságának védelme” és nem „Észtország belső rendjének fenntartása”.

4. Az első és második pontokban szereplő, a támaszpontokon levő helyőrségeket tárgyaló kérdések felvetődhetnek a Szovjetunió kormányának előző javaslatával kapcsolatban, valamint a szerződés pontosítása

vagy megvalósítása esetén is. A szovjet kormány által átnyújtott első tervezet előírta, hogy „Észtország garantálja a Szovjetunió számára azt a jogot, hogy támaszpontokat létesítsen Észtország kikötőiben”. Amennyiben a támaszpontokon – érthetően – nem csak fegyvereket és egyéb felszereléseket tartanak, hanem katonákat is, akkor már a Molotovtól kapott első javaslat alapján is felvetődik a kérdés a személyzet létszámáról. Ez alapján a delegáció – beleértve Seltert is – számbavette a körülményeket, melyek nem változtak meg oly mértékben, hogy saját kezdeményezésünk alapján haza térjünk vagy kérjük a kormányt a visszatérés engedélyezésére. Azért mégis, figyelembe véve a helyőrségek méretének kérdését, illetve az új javaslat egyéb körülményeit, ez a javaslat – még a legenyhébb formájában is – a helyzet jelentős romlását jelentené és csak végszükség esetén lehet a további tárgyalásokat folytatni. Erről csak a kormány határozhat. Éppen ezért Selter javaslatára elhatároztuk, hogy az új követelésekről tájékoztatjuk a Köztársaság kormányát és további instrukciókat kérünk tőlük.

Selter javaslatára elfogadtuk, hogy amennyiben a további tárgyalások folyamán a Szovjetunió ragaszkodni fog azon követeléséhez, hogy csapatait elhelyezhesse Észtország területén és azok célja Észtország belső rendjének védelme lesz, úgy a tárgyalásokat meg kell szakítanunk. Selter telefonon érintkezésbe lépett Tallinn-nal. Tájékoztatták, hogy szovjet repülőgépek berepüléseket hajtottak végre Észtország fölött, de nem nyitottak tüzet rájuk. Selter előadta, hogy vita folyik az új követelésekről és hogy erről rejtjeles táviratot fog küldeni. Valamint további instrukciókat kért a kormánytól. Hogy időt takarítsunk meg, a delegáció hozzálátott a technikai munkához, vagyis saját álláspontjának kidolgozásához arra az esetre, ha a kormány nem szándékozik megszakítani a tárgyalásokat.

Bevezetés

Selter ismertette a külügyminisztérium által összeállított szerződés bevezető részét. Egyhangúlag jóváhagytuk.

I. cikkely

Az első cikkely megvitatásakor a delegáció leszögezte, hogy a Kőztársaság kormánya, a Parlament külügyi és védelmi bizottsága beleegyezését adta a segítségnyújtásról szóló szerződés aláírására a Szovjetunió követeléseinek megfelelően. Az e cikkelybe foglalt kölcsönös segítségnyújtásról szóló tervezet vizsgálatakor, amely a segítségnyújtás mértékére, valamint annak Észtország státusára gyakorolt hatására terjed ki, a delegáció arra a következtetésre jutott, hogy Molotov figyelme éppen a kölcsönös segítségnyújtási egyezményre összpontosult. Ha aláírjuk a szerződést, a támaszpontok kérdése egyszerűbben oldódna meg és más formában is magától értetődő lenne a két fél között. Másrészről viszont, ha sikerülne kitérni ezen szerződés elől, habár ennek nincs reális esélye, és beelegezzünk a támaszpontok létesítésébe, úgy felmerül az a kérdés, hogy a dolog menetéből adódóan feltételezhető előnyök enyhítik-e az elfogadás szükségességével kapcsolatos problémákat, melyek elkerülhetetlenül előbb vagy utóbb létrejárnának a támaszpontok létrehozásával a szerződés hiányában is. Ha a Szovjetunió katonai támaszpontokat hoz létre Észtországban, úgy érdekelt is lesz azok védelmében. Teljes biztonsággal állíthatjuk, hogy mi nem lennénk képesek megbízható ellenállást tanúsítani egy erős ellenséggel szemben, aki benyomulva Észtországba, megtámadná a Szovjetunió támaszpontjait. Kétséges, bár előfordulhat, hogy a Szovjetunió és egy harmadik állam háborúja esetén Észtország semlegessége megvéd minket a támadástól, vagyis hogy a „támaszpontok semlegességét” hasonló módon elismerik. Ezért, ahogy előre feltételezhető, háború esetén a Szovjetunióknak egyeztetnie kellene támaszpontjait mind harcászati, mind hadművelleti viszonylatban a főerőivel. Egy ilyen egyesítéshez minden valószínűség szerint szüksége lenne Észtország területére. Vagyis a Szovjetunió követelné Észtországtól a csapatai átengedését, így végül is bevonna minket a háborúba, támaszpontok nélkül is. Ezek a távlatok már békeidőben is rontanak a viszonyt a Szovjetunióval, más országokkal, sőt Észtország nemzetközi helyzetét is. A mostani helyzetben a Szovjetunió kormánya határozottan el akarja érni a kölcsönös segítségnyújtási szerződés meg-

kötését. A szerződéssel egyidőben a támaszpontokat is követeli. A támaszpontokról tárgyalni a szerződés nélkül nem lehet. Ezeket a körülményeket figyelembe kell venni, ha értékelni akarjuk ennek a cikkelynek a jelentőségét. Felvetődik a kérdés, hogy kénytelenek vagyunk-e egyetérteni a kölcsönös segítségnyújtási szerződéssel, habár ismerjük rossz és veszélyes jellegét. A delegáció szerint az adott helyzetben elkerülhetetlen, hogy elvileg elismerjük a Szovjetunió követelését a kölcsönös segítségnyújtási szerződésről és ugyanakkor az első cikkelyről.

A mostani tárgyalások eredményeként – állapítja meg Selter – az első cikkely tárgyalásakor sikerült elérnünk, hogy a szovjet fél beleegyezzen a segítségnyújtási kötelezettség korlátozásába az alábbi módon:

1. Ha Észtországot külső támadás éri. 2. A fentnevezett akció esetén, ha az közvetlenül, vagy Lettországon keresztül történik. 3. A Szovjetunió megtámadásakor közvetlenül Lettországon keresztül, vagy a Balti-tenger, pontosabban a Finn-öböl mentén. 4. Illetve abban az esetben, ha a Szovjetunió észti területeken levő támaszpontjait érné támadás.

A támaszpontokat egyenként meg kell nevezni egyrészt azon okból, hogy különleges nemzetközi helyzetüket érzékeltessük, amennyiben azok úgy szerepelnek, mint Észtország területe, másrészt viszont az ezeket ért támadás a Szovjetunió megtámadását is jelentené közvetlenül, amelynek joga lenne ilyen esetben segítséget követelni. Uluots kérésére Selter elmagyarázta az észti kormány álláspontját, amelynek lényege az, hogy a segítségnyújtásnak nem kell feltétlenül automatikusnak lennie. A segítség csak a megtámadott fél kérésére valósulna meg. A delegáció egyhangúlag arra az álláspontra jutott, hogy az első cikkely ilyen alapon elfogadható lenne számunkra.

Összhangban ezzel a határozattal, Selter kidolgozta az első cikkely szövegét. Az ismételt vitát követően Selter átadta Piipnek a szöveg végső megfogalmazását.

Selter: A szöveget ki kellene egészítenünk egyrészt azzal, hogy a támadó félnek nagyhatalomnak kell lennie, így kizárhatjuk az összeütközés lehetőségét Finnország és a Szovjetunió között, másrészt, hogy a Szovjetunió hajói ellen irányuló ismeretlen tengeralattjáró-támadás ne

ránthasson be minket a háborúba. Ugyancsak ne kelljen beavatkoznunk a Szovjetunió és Lengyelország közti háborúba.

Rei, Piip és Uluots csatlakozik ehhez a véleményhez. Ennek megfelelően egészítik ki a szöveget.

2. cikkely

Selter: A szovjet kormány javaslatából ki kellene hagyni a gazdasági és diplomáciai segítségnyújtásról szóló kifejezést. Azt a részt, amely a Szovjetuniótól kedvezményes áron történő katonai felszerelések vásárlását érinti, benne kellene hagyni a szövegben – taktikai megfontolások alapján –, hogy ne merüljön fel a gyanú, ha kihagyjuk, hogy Észtországot egyáltalán nem érdekelné a Szovjetunió javaslata és más országok fegyverzetének megszerzésében lenne érdekelt, mint eddig.

Uluots, Piip és Rei is csatlakozik ehhez az állásponthoz. Ennek megfelelően megfogalmazták a második cikkelyt.

3. cikkely

Selter: A Szovjetunió első javaslata az „Észtország kikötőiben levő haditengerészeti támaszpontokról” és a „szigeteken levő, a légierő számára létesített repülőterekről” beszél. Arra kell törekednünk, hogy a támaszpontok csak a szigeteken legyenek, vagyis ahogy a repterek esetében a Szovjetunió javasolta. Azonkívül szó se lehet az összes szigetről, csak Saaremaáról¹³ és Hiiumaáról.¹⁴ A támaszpontok és a repterek helyét a megállapodásban kell kijelölni és határait megállapítani.

Uluots, Piip és Rei egyetért vele és együtt megszerkesztik a harmadik cikkely első bekezdését.

Uluots: Szerencsés lenne itt megemlíteni, hogy a támaszpontok és repterek számára kijelölt terület a bérlet alapján elkülönül.

¹³ Észtországhoz tartozó nagyobb sziget a Rigai-öböl és a Balti-tenger között.

¹⁴ Észtországhoz tartozó sziget Saaremaatól északra.

Selter, Piip és Rei egyetért ezzel és Piip kiegészíti a harmadik cikkely szövegét a megfelelő feljegyzéssel.

Selter. Az a kijelentés, miszerint a Szovjetuniónak joga van a támaszpontokon és reptereken szigorúan korlátozott létszámú helyőrséget tartania, éppen ebben a cikkelyben lenne megfelelő, feltéve ha a kormány beleegyezik ebbe. Ki kellene egészíteni azzal, hogy a felek kötelesek a helyőrségek maximális létszámáról megegyezni. Amennyiben Sztálin és Molotov határozottan ragaszkodik a nagyobb helyőrségek létesítéséhez a mostani háború ideje alatt, és abban az esetben, ha a kormány a tárgyalások folytatására ad utasítást, elkerülhetetlennek látszik a helyőrségek végső létszámával foglalkoznunk. Ezért a következő kérdések merülnek fel:

1. A mostani tárgyalásokon elhatárolhatjuk-e magunkat a harmadik cikkely előbb említett mondatától, amennyiben a helyőrségek méretéről szóló megállapodást a szerződés kivitelezésében később realizáljuk.

A véleménycseré után egyöntetűen megállapítottuk, hogy aligha lehetne elkerülni ezt, főleg ha figyelembe vesszük a Szovjetunió képviselőinek határozott álláspontját. Arra a következtetésre jutottunk, hogy amennyiben nem rögzítjük a helyőrségek létszámát, úgy az Észtország kárára válhat, ugyanis Sztálin ebben az esetben nem ragaszkodott volna a mai megfogalmazáshoz (lásd 25.000 szemben 35.000-rel), sőt a kezdeti 35.000-hez sem, hanem mondhatott volna többet is. Olyan határozatot fogadtunk el, hogy amennyiben a kormány egyáltalán megállapodást akar a szerződésről, úgy beszélnünk kell a helyőrségek méretéről.

2. Össze kell-e kapcsolni a helyőrségek méretét az Észtországban lévő hadsereg végső létszámával?

A kérdés megvitatása után úgy döntöttünk, hogy ez nem lenne célszerű, ugyanis ha egy ilyen szemponthoz ragaszkodunk, akkor a hadseregünk létszáma feletti ellenőrzést a Szovjetunió kormányának kezébe adnánk. Észtország akkor kapja meg azt az előnyt, hogy hadseregének létszáma semmilyen előfeltételtől ne függjön és senkinek se legyen köteles elszámolni, ha pontosan megállapítjuk a Szovjet Hadsereg helyőrségeinek nagyságát.

3. Abban az esetben, ha a szovjet kormány nem áll el attól a követelésétől, hogy az Észtország területén levő támaszpontokon nagyobb létszámú helyőrségeket hozzon létre a mostani európai háború idején, és Észtország kormánya beleegyezik ebbe, úgy szükség van-e arra, hogy felvessük a kérdést a támaszpontok helyőrségének háború utáni létszámáról?

A vélemények meghallgatása után úgy döntöttünk, hogy ez nem lenne célszerű. Az erről folyó tárgyalás újabb vitákat váltana ki olyan kérdésekben, melyek megoldása jóval könnyebb és kedvezőbb lenne Észtország számára a jövőben, azaz a mostani helyzet nem kedvező a tárgyalások számára.

Selter: A Köztársaság kormánya azon a véleményen volt, hogy az egyezményben *expressis verbis*¹⁵ le kell szögezni: az a terület, melyet a támaszpontok és repterek számára jelölnek ki, továbbra is Észtország területének részét képezi.

Uluots, Piip és Rei egyetértenek ezzel és elkészítik a megfelelő megfogalmazást.

4. cikkely

Selter: A Szovjetunió javaslata a szerződésekben és szövetségekben való részvétel tilalmáról nem világos. Csak olyan koalícióba legyen tilos belépni vagy olyan szövetséget legyen tilos kötni, amely a másik fél ellen irányul.

Rei, Uluots és Piip csatlakoznak a javaslathoz és elkészítik a megfelelő szöveget.

¹⁵ Latin kifejezés, jelentése: határozottan, félreérthetetlenül.

5. cikkely

Seller: A belügyekbe való be nem avatkozásról szóló határozatot, amely a szovjet kormány által átnyújtott kiegészítő jegyzőkönyv tervezetében található, az egyezmény szövegéhez kellene csatolni. Ezt a határozatot mindenesetre ki kellene egészíteni a következőkkel:

1. Azt a megfogalmazást, miszerint „az egyezmény nem érinti a másik fél államiságával kapcsolatos jogokat”, a következő módon kellene kifejezni: „a szerződés végrehajtása nem érintheti az említett jogokat”. A szovjet tervezet szövege a megkötendő szerződés jogi definíciója lenne, amelynek nincs önálló jelentősége. Nekünk ugyanakkor fontos lenne, hogy a felek a szerződés adta jogaikban és kötelezettségeikben oly módon cselekedjenek, hogy a másik fél ne szenvedjen kárt az előbb említett érdekekben.

Ez lenne a szerződés teljesítésének végső irányvonala, amely hasznosítható lenne a helyzet értelmezésekor. Ebből következően, az összes megtárgyalt kérdésben mindegyik félnek meg kell hagyni a szuverén döntés jogát.

2. Ki kellene fejeznünk azt, hogy a szerződés végrehajtása a szerződő felek szuverén jogait egyáltalán nem érinti. Ebben az esetben meg kellene nevezni egyenként néhányat közülük, azaz az állami berendezkedést és a gazdasági rendszert. Ez felölelné a felek szuverén jogait, amellyel kapcsolatban rendkívül nagy az érdeklődés.

Rei, Uluots és Piip csatlakozik ehhez a javaslatához. A vélemények megvitatása után arra az álláspontra jutnak, hogy nem szükséges külön megemlíteni a „szociális rendszert”, mint a „gazdasági rendszer” egyik mutatóját. Kifejtették azt is, hogy célszerű lenne megemlíteni a szövegben az állami berendezkedés néhány sajátosságát, amennyiben az ismertetőjegyek ilyen felsorolása kétségbe vonhatná a szövegben meg nem jelölteket.

Kiegészítő jegyzőkönyv

Selter: A jegyzőkönyv első cikkelyét jó lenne kiegészíteni a támaszpontok helyőrségének létszámáról szóló megegyezéssel.

Rei, Uluots és Piip támogatja.

Uluots: A jegyzőkönyvhöz csatolni kell azt az előírást, hogy a szerződés életbe lépése után keletkező valamennyi vitát, valamint a működés ellenőrzését egy vegyes bizottságra kell bízni, amelyet paritásos alapon hoznak létre. Vagyis a szerződéssel összefüggő kérdések megvitatására olyan szabályozás szükséges, amely nem érinti az észti-orosz megnem-támadási szerződéssel foglalkozó békéltető bizottság hatáskörét, így ez utóbbi kezdeményezés jóval magasztosabb maradhatna.

Selter, Rei és Uluots egyetért ezzel és megszerkesztik a megfelelő szöveget.

A szerződéstervezet szövegének megfogalmazását 4 órakor fejezik be. Időközben megérkezett a kormány instrukciója, mely elrendelte a tárgyalások folytatását és azt, hogy mindent meg kell tenni a szovjet kormány újabb javaslatának (lásd csapatok állomásoztatása) az enyhítésére. Ugyanakkor az egyezményt alá kell írni. (...)

Sztálin és Molotov tárgyalásai az észti delegációval a kölcsönös segítségnyújtási szerződés megkötéséről (1939. szeptember 28.)

1939. szeptember 28-án 10 órakor a Kremlből üzenet érkezik, hogy a tárgyalások 16 óra helyett 13 órakor kezdődnek. Ezen a szám szerint negyedik megbeszélésen ugyanazok vettek részt, mint korábban. A megbeszélés a következőképpen zajlott:

Selter: Elkészítettük a szerződés szövegének tervezetét. Azzal a kikötéssel egészíteném ki a szöveget, hogy később hajlandók vagyunk megtenni a szükséges és hasznos változtatásokat a szövegben. Még nem kaptuk meg Észtország kormányától az Önök követeléseivel kapcsolatos instrukciókat, és ezért kormányunk álláspontjának ismeretessé válása utánra hagyjuk azon jogunkat, hogy visszatérjünk ehhez az elvi kérdés-

hez és szükség esetén érvénytelennek tekintsük azt. A javasolt tervezet a következő:

Bevezető rész. (Selter felolvassa). Nincs ellenvetés.

Első cikkely. (Selter olvassa). Sztálin megjegyzi, hogy jóval világosabb, mint az előző tervezet, ugyanakkor az a kiegészítés, miszerint a segítségnyújtás nem lenne automatikus, hanem csak a másik fél kérésére lépne életbe, nem illik ide, ezért ki kellene hagyni innen.

Selter. Ezt a kiegészítést az előző tárgyalások eredményeként szerkesztettük bele. Úgy véljük, hogy rendkívül fontos lenne leszögezni *expressis verbis*, hogy a segítségnyújtás ne legyen automatikus, mivel például egy nagyhatalom Szovjetunió elleni támadása esetén, ahogy ezt az első cikkely leszögezi, Észtország semleges maradhatna, ha ez elfogadható.

Nem zárom ki azt a lehetőséget, hogy Észtország semlegessége ebben az esetben még hasznos is lenne a Szovjetunió számára, csökkentve a feszültséget a Balti-tengeren, a Finn-öbölben és a Leningrád felé vezető utakon.

Sztálin: Teljesen igaz. Észtország semlegessége ebben az esetben a Szovjetunió hasznára válna. Mégis jobb lenne ezt a gondolatot a szerződés egy másik pontján leszögezni. Miután ebben a kérdésben elmondta a véleményét Uluots, Molotov, Rei, Püip és Mikojan, a következőket fogadtuk el: törölni kell a szövegből az első cikkelyt, ez kiegészítés lesz, amit a kiegészítő jegyzőkönyvhöz csatolnak új cikkelyként (3) hasonló tartalommal, de részletesebb formában.

Második cikkely. (Selter felolvassa). Nincs megjegyzés.

Harmadik cikkely. (Selter felolvassa).

Sztálin: Így nem felel meg. Nem egyezünk bele, hogy a támaszpontok csak Saaremaa és Hiiumaa szigeteken legyenek. Nekünk Tallinn kell.

Selter: Tallinnt nem adhatjuk. Lehetetlenség lenne megőrizni az állam szuverén jogait, ha a főváros egy idegen hatalom katonai támaszpontja lenne.

Sztálin: Nem lenne ennyire rossz, ha Tallinnban bizonyos kerületeket jelölnénk ki.

Selter: A helyzet tűrhetetlen lenne. Le kell szögezni, hogy a támaszpontnak meghatározott katonai egységnek kell lennie, amely nem egyezne meg fővárosunk státusával kapcsolatos állami funkciókkal. Egy kerület kijelölése nem lenne elegendő, mivel a Szovjetunió hadiflottája túlságosan nagy ahhoz, hogy be lehetne zsúfolni egyetlen kerületbe. Így vagy úgy, de állandóan Tallinnban tartózkodva a hadiflotta megsértené azokat a kritériumokat, amik egy fővárost illetnek, vagyis a függetlenség és az ország önállóságának arculatát. Nem tudunk beleegyezni abba, hogy Tallinnban támaszpontot helyezzenek el.

Rei, Uluots és Piip felszólalásaikban az ellen érvelnek, hogy Tallinnban idegen haditengerészeti támaszpont legyen. Rei és Uluots rámutatnak arra, hogy ilyen esetben Tallinn, mint jelentős kereskedelmi kikötő, alkalmatlan lenne haditengerészeti támaszpont szükségleteinek kielégítésére, ugyanakkor Piip rámutat a társadalmi rend megsértésének lehetőségére a szovjet tengerészek tallinni elhelyezésével.

Sztálin: Tallinn nélkül lehetetlen. Nem titkolom, hogy lesznek bizonyos nehézségek, de ezeket megoldjuk. Saaremaan és Hiiumaan nincs semmi. Ott még építeni kell. Ez hosszú időt igényel. A szárazföldön van szükségünk egy kész kikötőre. Az egyedüli ilyen Önöknél Tallinn.

Selter: Tallinnt támaszpontként nem adjuk. Mikor legutoljára voltam itt, Molotov úr azt mondta, hogy Tallinn nem feltétlenül szükséges.

Rei: Világosan emlékszem, hogy Molotov úr azt mondta, Tallinn mint támaszpont nem kell.

Molotov: Azt mondtam, hogy valószínűleg megleszünk Tallinn nélkül is, ha a szárazföldön találunk másik megfelelő kikötőt. Ugyanakkor elég határozottan kifejeztem, hogy Észtország szárazföldi részén az északi partok mentén tengerészeti támaszpont nélkül a Szovjetunió védelmi rendszere a mostani körülmények között elképzelhetetlen. Engem akkor Pärnu¹⁶ és Paldiski¹⁷ érdekelt.

¹⁶ Észt kikötőváros a Pärnui-öbölben, amely a Rigai-öbölbe nyílik.

¹⁷ Kisebbségi város Tallinnától nem messze a Finn-öböl partján.

Sztálin: Katonáink azt mondták nekem, hogy Paldiski nincs még felépítve és egy támaszpont számára most kevésbé felel meg, de a jövőben az lehet.

Uluots és Piip felvázolják Paldiski alapításának és építésének történetét, és mostani állapotát.

Sztálin: Paldiski a jövő. Nekünk most kell egy tengeri kikötő.

Selter: Paldiski, ugyanúgy mint Tallinn, rendelkezik mindazokkal a feltételekkel, amelyekre Önöknek szükségük van. Tallinn mint tengeri kikötő, semmiben sem különbözik Paldiskitől. Tallinnt semmiféle körülmények között nem adjuk át támaszpontnak. Ez: határozott álláspontunk.

Sztálin: Egyetértek Önökkel. De csak azzal a feltétellel, hogy amíg elkészül Paldiski, bejárhatunk Tallinnban, hogy élelmiszert, üzemanyagot vételezzünk és átmenetileg a tallinni révben és kikötőben állomásozhassunk egy számunkra kijelölt kikötőhelyen. Önöknek Tallinnban van egy úgynevezett Új Kikötőjük. Ott találunk helyet. Ez a jogosultság elég, ha rövid időtartamra lesz érvényben, de enélkül nem lehetünk meg. Ez a végső álláspontunk.

Selter: Igyekszem álláspontunkat a következő tanácskozásig pontosítani.

Sztálin: Egészítsük ki a harmadik cikkely szövegét azzal a mondatl, miszerint a támaszpontok számára bérbe vett terület kedvezményes feltételek mellett történik.

Selter: Ez szükségtelen.

Sztálin: A második cikkely is tartalmazza azt a kifejezést, hogy „engedményes áron”.

Selter: Ott is kihagyhatjuk ezeket a szavakat.

Sztálin: A második cikkelyt már elfogadtuk. Azért kell itt. Ha óhajtják, beszúrhatjuk a következőt: „megegyezés szerinti áron”. Más-különb en a bérleti díjjal Önök lehúzzák rólunk a bőrt.

Selter: Egyetértek. Az árnak elfogadhatónak kell lennie. Ebben az esetben kételkedem benne, hogy a bérleti díj nagysága miatt nem tud-nák Önök felépíteni a támaszpontokat.

Selter felolvassa a következő cikkelyeket, amelyek nem váltanak ki ellenvetést és megjegyzést. Azon cikkelyeket érintve, melyek a másik fél ellen irányuló szövetségekbe való belépést tiltják, Selter megjegyzi, hogy nem kellene ideérteni azon egyezményeket, melyeket eddig kötöttek, főleg az észl-litván szövetségi szerződést,¹⁸ mely függetlenül a megkötendő szerződéstől, életben marad.

Sztálin és Molotov: Nem ellenezzük. Ez a megállapodás nem érinti az észl-litván szövetségi szerződést. Ez érvényben maradhat. Mivel a szerződés jelenlegi szövege a jövőbeli megállapodásokról szól, így szükségtelen épp az észl-litván szerződést előre megjelölni.

Vitát váltott ki a kiegészítő jegyzőkönyv első cikkelye.

Selter: Kormányom nem adta beleegyezését az Önök 25 ezer katonájának elhelyezésébe. Kormányom túlságosan soknak találja ezt a létszámot. Én úgy tartom, hogy a mostani háború idején is teljességgel elegendő az 5 ezer fő.

Sztálin: A 25 ezer inkább kevesebb, mint sok. Katonáim szememre vetik, hogy a 35 ezret lecsökkentettem 25 ezerre. Én azonban nem osztom a véleményüket. A 35 ezret a felső határnak tekintettük, ugyanakkor a 25 ezer megfelel az ismert harcászati kötelékek minimális létszámának és azon feladatoknak, melyeket a támaszpontokon meg kell oldaniuk.

Selter: A katonáknak sohasem lesznek elegendők a csapatok, de a 25 ezer túlságosan sok. A mi hadseregünk védeni fogja a támaszpontokat, ha ez egyáltalán szükséges. Szerintem ez nem szükséges, senki sem nyúl ezekhez a támaszpontokhoz. Önök ésszerűtlenül lépnének fel, ha túl sok katonát vinnének be Észtországba, és éppen ezzel csökkentenék Észtország népének és hadseregének érdekelttségét az ország megvédésében. Ebben az esetben Önök teljesíteni tudnák a saját feladatukat, de csak az észl hadsereg harci eseményekben való baráti és jóindulatú részvétele gondoskodhatna a védelem sikeréről.

¹⁸ Az 1934-ben kötött ún. Balti-paktum egyik szerződése.

Sztálin: Magasra értékeli az észti fegyveres erők erkölcsi értékét és a két hadsereg közti együttműködés szellemét, azonban egy önálló katonai egység minimális létszáma 25 ezer fő. Azonkívül a javaslatban is arról van szó, hogy maximum 25 ezer ember.

Mikojan: Egy hadosztály 17–18 ezer emberből áll. Ezt ki kell egészíteni különböző speciális hivatalokkal és olyan részekkel, melyek elengedhetetlenek egy önálló katonai egység létrehozásához.

Selter: Következésképpen tehát elegendő maximálisan 15 ezer ember.

Sztálin előveszi a tegnapi szövegét, s azt mondja, hogy ennek a szövegnek meg kell felelnie. Kihagyhatjuk ebből a szövegből a katonai alegységek fajtáinak felsorolását és eszközölhetjük azokat a javításokat, melyeket ő megjelölt itt ceruzával.

Megjegyzés: Sztálin alapgondolata a szovjet csapatok Észtország egész területén való elhelyezése, emellett ezen csapatok Észtország belső rendjét is felügyelnék és ily módon tulajdonképpen mint egy megszálló hadsereg lennének jelen.

Selter: A tárgyalások alapjául most tehát az általunk készített új szöveget tekinthetjük.

Molotov: Igen, az Önök szövege jobb, és vehetjük a tárgyalások alapjának.

Sztálin: (Rövid hallgatás után). Nem lehet túl kicsi a csapatok száma, Önök bekerítik és megsemmisítik őket.

Selter: Ez sértő ránk nézve. Mi szövetségi szerződés kötünk Önökkel, Önök pedig úgy beszélnek, mintha a legrosszabb ellenségek lennének, akik egész idő alatt a másik megtámadására törekednek.

Sztálin: Nem akarom sértegetni Önöket. Azonban minden katonai diszlokációban van valami ésszerű minimum, ami alá nem lehet menni. Nem akarunk felesleges nehézségeket okozni Önöknek. Mi magunk felépítjük a laktanyákat, megvannak ehhez a megfelelő, egyszerű terveink. Ráadásul a saját számlánkra kiépítjük a közlekedéshez szükséges utakat is. Ne idegeskedjenek, ez a szám nem túl magas. Lehet, hogy kevesebb lesz. Ez a kérdés elvben fontos. Ha egy ország a területére

egy idegen hadsereg csapatait engedi, akkor az elv szempontjából már nem fontos az, ha azok száma nagyobb.

Selter. Természetesen az elv megsértése a legfontosabb, de nem lehet kizárni azt sem, hogy az a kérdés, miszerint egy ezredről vagy tíz ezredről van szó, szintén jelentőséggel bír. Nem képviselhetek más álláspontot. Szeretném még egyszer megtárgyalni ezt a kormányommal. Képzeliék csak el, mekkora nehézségek adódhatnak e csapatok élelmezéséből és elszállásolásából. Ebből adódhatnak a kölcsönös elégedetlenségek és kellemetlenségek.

A megbeszélés 15 órakor fejeződött be. A következő megbeszélés 21 órakor kezdődik. Mikor kijöttünk a teremből, ahol a megbeszélések zajlottak, a várószobában találkoztunk Németország külügyminiszterével, Ribbentroppal,¹⁹ aki Gauss-szal, Schulenburggal²⁰ és másokkal együtt tartózkodott ott. Selter kezét fogott Ribbentroppal és Gauss-szal, Rei pedig Schulenburggal.

Miután visszatértünk a követségre, a delegáció folytatta a véleménycserét.

A Köztársaság kormányának instrukcióiból kiderült, hogy a kormány az egyezmény megkötését feltétlenül szükségesnek tartja.

A küldöttség leszögezte, hogy nincs alap a tárgyalások megszakítására. Végig kell vinni azokat és alá kell írni az egyezményt. Azt is megállapította, hogy nem lát lehetőséget a tárgyalások halasztására, hátha a körülmények ez idő alatt kedvezőtlennek válnának. Megjegyezték ezenkívül, hogy a tárgyalások barátságos hangneme ellenére a szovjet vezetők makacsnak bizonyultak, a kijelentéseik fenyegetést és figyelmeztetést tartalmaztak arra az esetre, ha Észtország elutasítja az egyezmény megkötését. A küldöttség arra a következtetésre jutott, hogy a Szovjetunió kívánsága a vitás kérdések egy részében nagyon szigorú. Mégis Észtország kormánya és népe iránt érzett felelősség miatt, melyet a történelem

¹⁹ Ribbentrop, Joachim von (1893–1946): német külügyminiszter 1938. febr. – 1945 között.

²⁰ Schulenburg, Friedrich Werner von: Németország moszkvai nagykövete.

ruházott rá, a küldöttség nem cselekedhet másképp, mint hogy folytatja a tárgyalásokat, mindent megtesz a feltételek enyhítésére és végeredményben megkötö az egyezményt. És ezzel a küldöttség teljesítette a kormány utasítását és a nép iránti tartozását. Ellenkező esetben nemcsak háború és meghódítás fenyegetett volna bennünket, hanem részleges megsemmisítés is.

A küldöttség tagjai belátták, hogy ilyen kockázatot nem mernének vállalni, és fel kell áldozni a nemzeti büszkeséget és a korlátlan függetlenséget, melyért a múltban harcoltak. A nemzet megőrzése a kormány legfontosabb célja kell legyen. Jövője csak annak a népnek nincs, melyet vagy megsemmisítettek, vagy legyőztek. Ma még korai arról beszélni kit igazol majd a történelem, Háchát²¹ vagy Mościckit.²² (...)

Mindezt figyelembe véve a küldöttség úgy döntött, hogy hozzáfog a vitás kérdések tárgyalásához, miután egyöntetűen elfogadták a következőket:

1. Ragaszkodni kell hozzá, hogy Tallinnban le legyen támaszpont. Tallinn helyett Paldiskit kell javasolni. Míg kezdetben Paldiskin nem lesznek meg a szükséges feltételek, bele kell egyezni abba, hogy Tallinnban kössön ki a szovjet flotta az élelmiszer- és az üzemanyag-tartalékok feltöltése céljából, illetve hogy ideiglenesen ott tartózkodhassanak. Ezt a jogot egy rövid időszakra kell korlátozni.

2. Ragaszkodni kell a csapatok létszámának csökkentéséhez, amennyiben ez lehetetlen, úgy bele kell egyezni a 25 ezerbe.

3. Az első cikkelyben a Tallinn-nal kapcsolatos megjegyzést, valamint a második cikkelyben a helyőrségek méretéről szóló megjegyzést a kiegészítő jegyzőkönyvhöz kell csatolni. Bele kell venni azt a mondatot is, mely kizárja az automatikus segítségnyújtást és megadja a szövetség

²¹ Hácha, Emil (1872–1945): 1938. november és 1939. március között Csehszlovákia köztársasági elnöke, majd 1945. májusig a cseh protektorátus elnöke.

²² Mościcki, Ignacy professzor (1867–1946): 1926-tól a lengyel III. Köztársaság elnöke.

egyik tagjának azt a jogot, hogy megőrizze függetlenségét a másik beleegyezése mellett.

Kialakítják a megfelelő szövegrészeket, illetve ellenőrzik azokat.

Aznap 21 órakor folytatódnak a tárgyalások a Szovjetunió képviselőivel. A résztvevők ugyanazok, kivéve Sztálint, aki az elején nincs jelen.

Selter: Javításokat eszközöltünk a szövegbe. Javasolnánk, hogy először a szöveget olvassuk fel.

Molotov: Egyetértünk a javaslattal, hogy így haladjunk.

Selter: Felolvassa a bekezdést.

Molotov: Egyetérték.

Selter: Felolvassa az első cikkelyt.

Molotov: A segítségnyújtási kötelezettség miért csak akkor lép életbe, ha a támadó fél egy nagyhatalom? Ennek akkor kell életbe lépnie, ha a támadó fél bármely európai állam.

Selter: A délutáni megbeszélésen beleegyeztek Önök abba, hogy nagyhatalom lesz a szövegben.

Molotov: Nem figyeltem fel erre.

Selter: Sztálin is emellett volt.

Molotov: Agresszor nemcsak nagyhatalom lehet. Hagyjuk el a „nagy” szót.

Ebben a pillanatban érkezik meg Sztálin és bekapcsolódik a tárgyalásokba.

Selter: Ezzel nem tudok egyetérteni. Vajon a Szovjetuniónak a mi segítségünkre lenne szüksége, ha megtámadná őt például Svédország?

Molotov: Nem, de Önöket is megtámadhatja.

Selter: Svédországgal majd mi elintézzük a dolgot. Az Önök segítsége ehhez nem szükséges.

Molotov: Na, ilyenek Önök. Sztálin, segíts nekem. Mi a véleményed?

Sztálin: Maradjon csak a „nagyhatalom” kifejezés.

Selter: Felolvassa a második és harmadik cikkelyt.

Sztálin: A harmadik cikkely nem tett említést Tallinnról. Ez így elfogadhatatlan.

Selter: Tallinn nem lehet támaszpont.

Sztálin: A legvégső, amibe beleegyezőnk, hogy Paldiskin legyen a támaszpont, de emellett ideiglenesen maradjon meg az a jogunk, hogy Tallinnat használhassuk megállásra és a tartalékok feltöltésére.

A küldöttség tagjai, miután megvitatták a dolgot, egyhangúlag az elfogadás mellett döntöttek. Itt Selter megemlítette, hogy a küldöttséget kényszerítették a javaslat elfogadására. A harmadik cikkelynek tartalmaznia kell a következő szavakat: „Paldiski városának körzetében”, amennyiben a szovjet fél beleegyezik abba, hogy Tallinn ideiglenes használatba vételéről a kiegészítő jegyzőkönyv szól majd. Hosszú vitát váltott ki ezenkívül a szerződés életbelépéséről szóló paragrafus.

Molotov: A szerződésnek az aláírás pillanatában kell érvénybe lépnie.

Selter: Észtország alkotmánya értelmében ez lehetetlen. A szerződés nem léphet életbe, míg nem ratifikálják. Másképp nem egyezem bele.

Molotov: Akkor Ribbentrop hogy csinálhatta meg? Önöknél más-fajta alkotmány van, mint a többi országban?

Selter: Határozottan emlékszem, hogy Észtország alkotmánya nem teszi lehetővé, hogy elfogadjam az Önök megfogalmazását.

Hosszú vita után, melyben Selter is, Molotov is, Sztálin is, Uluots, Rei és Mikojan is többször felszólalt, a szovjet vezetők engedtek.

Sztálin: Rendben, az egyezmény 3 nap múlva lép életbe.

Selter: 10 nap múlva. A 3 nap túlságosan rövid idő.

Sztálin: 4 nap múlva.

Selter: 10 napnál rövidebb idő alatt nem megy.

Sztálin: Akkor legyen 5 nap.

Selter: Ma csütörtök van. Holnap hazautazom. Szombaton jelentést teszek a tárgyalások eredményeiről. Közben vasárnap lesz. Szeretném a vasárnapot a feleségemmel és a fiammal tölteni Tallinn környékén, Rigában vagy Tartuban. Ma felhívtam őket telefonon, hogy jöjjenek Tallinnból Rigába, hogy találkozhassunk és családi körben pihenjek Moszkva után. Úgy gondolom, hogy a kollégáim is ezt akarják. Így Tallinnban mindössze két nap áll rendelkezésre, hogy a parlamenti szervek összegyűljenek és ratifikálják a szerződést. Ez kevés idő erre.

Sztálin: Hány éves a fia?

Selter: Nincs még négy.

Sztálin: A felesége és a fia számára adunk még egy napot. Legyen akkor 6 nap.

Az észtlenség beleegyezik.

A szerződés szövege a további részletekben nem váltott ki vitát.

A kiegészítő jegyzőkönyv első cikkelyének tárgyalásakor ismét vita keletkezett a csapatok létszámáról.

Selter: Ragaszkodunk a maximális 10 ezerhez.

Sztálin és Molotov: Úgy gondoljuk, hogy a maximális létszámként a 25 ezer feltétlenül szükséges ahhoz, hogy a Szovjetunió védelmét ellássák. Így vagy úgy, de gondoskodni fogunk a Szovjetunió védelméről. Ez a szám magába foglalja a helyőrségek teljes létszámát 25 ezer fővel bezárólag. Ne kényszerítsenek minket, hogy más lehetőségeket keressünk országunk védelmére. Ne féljenek a helyőrségeinktől. Biztosíthatom Önöket, hogy a Szovjetunió nem törekszik sem Észtország függetlenségének, sem állami vagy gazdasági rendjének, sem belső életének vagy külpolitikájának megsértésére. Nem akarunk úgy cselekedni, mint tette azt Németország Csehszlovákiában. Tehát a Szovjetunió katonai egységei tartózkodni fognak olyan cselekedetektől, melyek nem felelnek meg ezeknek az ígéreteknek. Tartsák a hadseregüket olyan létszámban, amely szükséges az Önök számára. Azonkívül ezek a számok, melyeket a mostani cikkely említ, csak ideiglenesek, vagyis csak az Európában most zajló háború idején vannak érvényben.

A küldöttség ott helyben megtanácskozta a dolgot, és egyhangúlag elfogadták a 25 ezres létszámot (ez a maximum).

Selter: Annak ellenére, hogy ezt a létszámot túlságosan nagynak és célszerűtlennek tartjuk, készek vagyunk elfogadni a javaslatot.

A kiegészítő jegyzőkönyv második cikkelyének megtárgyalásakor vita keletkezett a következők miatt:

Sztálin: Az előkészített megfogalmazás azt fejezi ki, hogy hajóink bejárhatnak Tallinnba, hogy ott „ideiglenesen megállhassanak”. Ha a cikkely elején kimondjuk, hogy „ideiglenesen, Paldiski elkészültéig”,

akkor nem szükséges alább az „ideiglenes megállásról” beszélni. Ez a fogalmazás még zavart is okozhat.

Selter, Sztálin és Molotov között folytatott rövid vita után a küldöttség megtanácskozva a dolgot úgy döntött, egyetért az „ideiglenesen” szó törlésével.

Selter: Beleegyezünk az „ideiglenes” szó törlésébe. Azt az időtartamot, mialatt az Önök flottája bejárhat Tallinnba ezen cikkely alapján, korlátozni kell egy évre.

Sztálin: Egy év rövid. Legyen három év.

Végül megállapodnak abban, hogy ez az időtartam nem lehet több két évnél.

A kiegészítő jegyzőkönyv többi része nem váltott ki vitát.

A tárgyalások végén Molotov átadta a megállapodás és a kiegészítő jegyzőkönyv szövegét gépelésre.

Sztálin Selterhez fordult és azzal folytatta: elértük a megegyezést. Elmondhatom Önnek, hogy Észtország kormánya bölcsen és a nép hasznára cselekedett azzal, hogy megkötötte a Szovjetunióval a szerződést. Önökkel is történhetett volna az, ami Lengyelországgal. Lengyelország nagyhatalom volt, de hol van most? És hol van Mościcki, Rydz-Śmigły²³ és Beck²⁴? Őszintén biztosíthatom Önöket, hogy jól és a nép érdekében cselekedtek.

Selter: Kormányom, én magam és társaim is ezen a véleményen vagyunk. Lenne még egy dolog, amit közölnöm kell Önnel. Az utóbbi napokban az Önök repülőgépei állandóan megsértették Észtország légtérét, a mi területeink felett repültek. Eddig nem nyitottunk tüzet rájuk. Ennek ellenére tiltakoztam a nagykövetüknél és Molotov úrnál is. Ezek az akciók nem helyénvalóak most, a tárgyalások ideje alatt. Tudjuk, hogy Önöknek jóval több repülőjük van annál, mint amennyi Észt-

²³ Rydz-Śmigły, Edward (1886–1941): 1918-ban a lublini kormány hadügyminisztere, majd a lengyel hadsereg főparancsnoka.

²⁴ Beck, József (1894–1944): 1932 novemberétől lengyel külügyminiszter.

ország felett átrepült. Ismerjük a Szovjetunió erőit. Miért kell Önöknek demonstrálni az erejüket?

Sztálin: Ezek csak fiatal és tapasztalatlan pilóták voltak. De ezt megszüntetjük. Ez többet nem fordul elő.

Sztálin és Molotov ezután meghívta az összes jelenlévőt vacsorára.

A vacsora idején Sztálin és Molotov javaslatára Päts elnök,²⁵ Selter külügyminiszter és Laidoner tábornok²⁶ egészségére emelték poharikat. Selter köszöntőt mondott Sztálin, Molotov és Mikojan egészségére.

Az egyezményt éjfélkor írták alá.

A találkozó kb. hajnali egyig folytatódott.

Selter (aláírás)

**Kölcsönös segítségnyújtási szerződés a Szovjetunió és az Észt Köztársaság között
(1939. szeptember 28.)**

A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa egyrészlől, az Észt Köztársaság elnöke másrészlől:

az 1920. febr. 2-án,²⁷ a békeszerződéssel létrejövő, a Másik Fél állami szuverenitásának és belügyeibe való benemavatkozásnak az elismerésén alapuló, baráti kapcsolatok továbbfejlesztése céljából;

²⁵ Päts, Konstantin (1874 – 1956): a Nemzeti Demokrata Párt vezetője 1905-től, az 1918. február 24-én, a független Észtország kikiáltásakor felállított ideiglenes észt kormány elnöke, 1934-től államfő, 1938-ban az új alkotmány alapján 6 évre köztársasági elnökké választották.

²⁶ Laidoner, Johan (1884 – 1953): tábornok, az önálló észt hadsereg megteremtője, az 1918 – 1920-as felszabadító háború vezetője, majd az Észt Köztársaság hadseregének főparancsnoka.

²⁷ Az Észtország és Szovjet-Oroszország között létrejött fegyverszünetet (1920. január 3.) követően 1920. február 2-án írták alá Tartuban a két állam közötti hivatalos békeszerződést, amelyben Szovjet-Oroszország de jure elismerte Észtország függetlenségét, örökre lemondott minden területi követelésről Észtországgal kapcsolatban és 15 millió rubeles kártérítést vállalt.

elismerik, hogy az 1920. február 2-i békeszerződés valamint az 1932. május 4-i megneptámadási és a konfliktusok rendezéséről szóló szerződés képezi az alapot a kölcsönös együttműködéshez és a kölcsönös kötelezettségekhez;

meggyőződésünk, hogy mindkét Szerződő Fél érdekeinek megfelelő a kölcsönös biztonság garanciája a feltételek pontos meghatározásával.

Elismerik, hogy az alábbi, a kölcsönös segítségnyújtásról szóló egyezmény megkötése elengedhetetlen, meghatalmazottakat neveztek ki:

a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége *V. M. Molotovot*,
a Népbiztosok Tanácsának elnökét és külügyi népbiztost,

az Észt Köztársaság elnöke *Kaarel Selter* külügyminisztert.

Ezen meghatalmazottak egyetértettek a következőkben:

I. cikkely

Szerződő Felek kölcsönösen kötelezik magukat, hogy a másikkal mindenfajta, többek között katonai segítséget is megadnak közvetlen agresszió, vagy bármely európai nagyhatalom részéről fenyegető támadás esetén, amely mindkét félnek a Balti-tengeri vagy a Lett Köztársaság területén keresztül szárazföldi határai ellen irányul, ahogy a III. cikkely ezt meghatározza.

II. cikkely

A Szovjetunió kötelezi magát, hogy az észt hadseregnek kedvező feltételek mellett segítséget nyújt fegyverzettel és egyéb hadianyagokkal.

III. cikkely

Az Észt Köztársaság biztosítja azt a jogot a Szovjetunió számára, hogy az alábbi észt szigetek: Saaremaa (Özel), Hiiumaa (Dagö), valamint Paldiski (Baltyijszkij Port) városában a haditengeri flotta támaszpontokat létesítsen, illetve néhány repülőteret a légierő részére

méltányos áron bérbe vegyen. A támaszpontok és a repülőterek pontos helyét és azok határait közös megegyezéssel állapítják meg.

A támaszpontok és repterek védelmének céljából a Szovjetunióknak joga van ezek területén saját költségére szigorúan meghatározott nagyságú szovjet szárazföldi és légi haderőt tartani, melynek maximális létszámát külön szerződés állapítja meg.

IV. cikkely

A Szerződő Felek kötelezik magukat, hogy semmilyen, a Szerződő Felek egyike ellen irányuló szövetséget nem kötnek, illetve nem vesznek részt ilyen koalícióban.

V. cikkely

Jelen szerződés életbe lépése semmilyen mértékben nem sértheti meg a Szerződő Felek szuverén jogait, többek között gazdasági rendszereket és államberendezkedésüket.

A támaszpontok és repülőterek számára kijelölt területek (lásd III. cikkely) továbbra is az Észk Köztársaság területét képezik.

VI. cikkely

Jelen szerződés a ratifikációs okmányok kicserélése után lép életbe. Ezen okmányok kicserélése a szerződés aláírása után hat napon belül történik meg Tallinn városában.

Jelen szerződés érvényessége tíz év. Amennyiben a Szerződő Felek egyike sem érzi szükségesnek a szerződés felbontását egy évvel a határidő lejártá előtt, a szerződés megerősítés nélkül a következő öt évre is érvényes marad.

VII. cikkely

Jelen szerződés két példányban, orosz és észt nyelven készült 1939. szeptember 28-án Moszkvában.

1939. szeptember 28.

V. Molotov

K. Selter

**A Szovjetunió és az Észt Köztársaság között megkötött kölcsönös segítségnyújtási szerződés bizalmas kiegészítő jegyzőkönyve
(1939. szeptember 28.)**

I.

Attól az óhajtól vezérelve, hogy megelőzzük a Szerződő Felek bevonását az Európában most zajló háborúba, ezennel kimondjuk, hogy a Szovjetunió joga van – ezen háború idején – a támaszpontok és repterek számára kijelölt területeken (lásd Szerződés 3. cikkely) önálló helyőrségeket tartani legfeljebb 25 ezer fős szárazföldi és légi haderővel.

II.

Ideiglenesen, a Paldiski városában (lásd Szerződés 3. cikkely) felépítendő támaszpont elkészültéig, a jelen jegyzőkönyv aláírásának napjától számított legfeljebb két éves időtartamra a szovjet hadihajók bejárhatnak Tallinn kikötőjébe, hogy élelmet és üzemanyagot vételezzenek, illetve ott megállhassanak. Ezen jog érvényesítésének közelebbi rendjét külön megállapodás szabályozza majd.

III.

A segítségnyújtásra kötelezett Fél a Szerződés első cikkelyében megszabott segítséget kölcsönös megegyezéssel, vagyis a másik Fél által

kinyilvánított kérésre adja meg, ílymódon a segítségnyújtásra kötelezett Fél semleges marad a másik Fél egy harmadik hatalommal való háborúja esetén.²⁸

IV.

Jelen Szerződés életbe lépésének ellenőrzésére és az emellett keletkező kérdések megoldására Vegyes Bizottság jön létre paritásos alapon, amely kidolgozza saját ügyintézésének szabályait.

V.

Jelen Bizalmas Jegyzőkönyv a Szovjetunió és Észtország között 1939. szept. 28-án megkötött kölcsönös segítségnyújtási szerződés melléklete.

1939. szeptember 28.

V. Molotov

K. Selter

**A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és az Észt Köztársaság között a kereskedelmi forgalomról kötött megállapodás
(1939. szeptember 28.)**

Attól az óhajtól vezérelve, hogy elősegítsük Észtország és a Szovjetunió közötti gazdasági kapcsolatok erősítését és továbbfejlesztését, valamint Észtország és a Szovjetunió között 1929. május 17-én létrehozott kereskedelmi egyezményt továbbfejlesszük, az Észt Köztársaság külügyminisztere, K. Selter és a Szovjetunió külkereskedelmi népbiztosa, A. Mikojan a következő szerződést írta alá:

²⁸ Lásd az észt delegáció tárgyalási taktikájára vonatkozó döntéseinek 3. pontját.

I. cikkely

A Szerződő Felek megegyeztek abban, hogy jelentősen kiszélesítik az egymás közötti áruforgalmat. Ennek megfelelően a Szovjetunió exportja Észtország felé a Jelen Szerződés hatályba lépése után 18 millió észt korona, Észtország exportja a Szovjetunió felé szintén 18 millió észt korona.

Ezenkívül a Szovjet Félnek joga van Észtország felé pótlólagos exportra 3 millió észt korona értékben a passzív szaldó törlesztése fejében, amely Jelen Szerződés megkötését megelőző időszakban keletkezett.

II. cikkely

A felek azon kiadásai, amelyek a Szerződő Felek zászlói alatt közlekedő hajók fuvardíjaiból, az átmenőforgalomból, a rakodási-raktározó ügyletekből, és az Észtországban elvégzett hajóépítési és javítási munkákból, valamint az Észtországban működő Szovjet Kereskedelmi Képviselet és az összes szovjet gazdasági szervezet kiadásából keletkeznek, a kereskedelmi forgalom részét képezik. A szovjet félnek joga van a passzív szaldó összegének erejéig pótlólagos exportra az ezen cikkelyben említett összes kiadás tekintetében.

III. cikkely

Amennyiben a Jelen Szerződés érvényességének határideje után az egyik Szerződő Fél kereskedelmi forgalmában passzívum mutatkozik, úgy ezen félnek joga van a következő 12 hónapban a passzívum kiegyenlítésére.

IV. cikkely

A Szovjetunióból Észtországba történő szállítás értékét az észt határszervek állapítják meg költségmentesen, illetve a CIF-et²⁹ az észt kikötőkben az észt állami statisztikák adatai alapján. Jelen Szerződés értelmében a Szovjetunióból történő szállításához értendő a Szovjet Kereskedelmi Képviselő és a szovjet gazdasági szervezetek termékeinek Észtországba történő behozatala is.

Észtországból a Szovjetunióba történő szállítás összegét a szovjet határszervek állapítják meg bérmentve, illetve a CIF-et a szovjet kikötőkben a szovjet vámstatisztikák adatai alapján.

Mindkét Félnek joga van a Másik Fél statisztikai adataihoz változtatásokat csatolni hiteles dokumentumok alapján.

V. cikkely

Jelen Szerződés felváltja az 1938. február 26-án kelt, a kereskedelmi forgalomról szóló szerződést, 1938. október elsején lép életbe és 1940. december 31-ig marad hatályban.

Készült Moszkvában két példányban orosz nyelven, 1938. szeptember 28-án.

Észt nyelvre történő fordítása legrövidebb időn belül megtörténik és a felek által elfogadatik azzal, hogy mindkét szöveg egyenlő érvényű.

K. Selter

A. Mikojan

²⁹ Cost, Insurance and Freight (költség, biztosítás és fuvardíj): tengerészeti szak kifejezés.

Páts elnök rádióbeszéde
(1939. szeptember 29.)

(...) Feszült pillanatokat éltünk át, mivel keleti szomszédunk 20 nyugodt év után úgy döntött, hogy haditengerészeti támaszpontjai és erejének elhelyezkedése már szűknek bizonyulnak számára, mivel jég zárja körbe azokat, ezért nyílt tengeri kijáratra van szüksége.

Országunk államhatárai tengerpartok is, ez a mi előnyünk, melyek télen jégmentesek és csak nagyon ritkán fagynak be. Ennek eredményeként keleti szomszédunk számára a legközelebbi olyan országnak számítunk, amelynek lehetősége van a határok mentén ilyen területeket nyújtania. Ezért folytattunk tárgyalásokat velük.

Nem titkoljuk, hogy ezek a tárgyalások váratlanul értek minket, és azt sem, hogy nem volt magyarázatunk erre. Ezek a tárgyalások közvetlenül egybeestek a kereskedelmi szerződés megkötésével. A javaslatok abban a formában, ahogy megtették őket, megbeszélés és a jövő lehetőségeinek áttanulmányozása nélkül, olyan megegyezéshez vezettek volna, amely azt a szándékot fejezné ki, mintha valamilyen formában a függetlenségünkhöz való jogunkat korlátoznánk.

Ugyanakkor a szándékok kölcsönös meghallgatása után, melyeket kormányunk nyugodt hangnemben terjesztett elő és amelyeket a másik fél megértett, hamarosan kiderült, hogy nagy keleti szomszédunk teljes egészében tiszteletben tartja azokat a szerződéseket, melyeket a felszabadító háború után írt alá velünk a függetlenségünk alátámasztásáról, illetve tiszteletben tartja és újból megerősíti az összes szerződést, nemcsak a meg nem támadásról és a viták békés rendezéséről szólót. Kiderült az is, hogy egyedüli kívánságuk az, hogy bizonyos területeket kapjanak országunkban, ahol támaszpontokat tudnak elhelyezni légierejük és hadiflottájuk számára, illetve ahol külön egyezményben rögzített helyőrségeket tarthatnak meghatározott létszámban.

A megkötött szerződés nem érinti szuverén jogainkat, államunk független és olyan marad, mint ezelőtt. Csupán olyan meghatározott viszonyt teremtettünk hatalmas szomszédunkkal, amelyre neki szerfelett

szüksége van, és amelyért cserébe jószándéka kifejezéseként megígérte számunkra, hogy a jövőben katonai és gazdasági segítséget nyújt nekünk.

Úgy gondolom, hogy a mostani Európában kialakult körülmények között, az ehhez hasonló döntések megerősítik azt, hogy mindkét állam vezetői – akik ennek a lépésnek megvetették az alapját, és akiknek a kívánságára ez a szerződés elnyerte mostani alakját – azt óhajtják kimutatni, hogy lehetőség van a kiélezett kérdések megoldására oly módon, hogy senkinek se kelljen vérét hullatnia.

Ezekben a követelésekben nem volt semmi különleges és tanulmányozva történelmi és földrajzi helyzetünket nyilvánvaló volt, hogy megállapodásra kell jutnunk hatalmas keleti szomszédunkkal.

Észtország mint tengeri állam, mindig is közvetítő szerepet játszott Kelet és Nyugat között, és ez a szerep nyomta rá sajátos bélyegét kultúránkra és nemzeti sajátosságunkra. A szerződés megkötésével záruló tárgyalások valóban megbeszélések voltak, ahol figyelembe vettük a másik fél elgondolásait és javaslatait is. Semmiféle alapunk sincs kételkedni abban, hogy partnerünk a szerződésnek megfelelően teljesíti is ezt, mivel ez a szerződés egy kimagasló kísérlet a békés együttműködés megteremtésére, a népcink előtt álló döntő fontosságú kérdések megoldásában. (...)

Meggyőződésem, hogy fáradhatatlanul dolgozó népünk, államunk fenntartója, minden feladatot, melyet az általunk megkötött szerződés számunkra előír, teljesíteni fog. Az észt kormány ugyanolyan állhatatos, mint eddig.

Magabiztosan folyik az alkotó munka, a köztársasági rend stabil építése, és ha valamit meg kell valósítani a köztársaságban, akkor a mi józanul gondolkodó népünk a mostani belpolitikai rendszer körülményei között meg is tudja ezt tenni oly módon, hogy senkinek se lesz oka nyugtalankodni. Államunkat megbízható nép alkotja, amely nyugodtan és türelmesen élte át országunk építésének első éveit, mely létrehozta az új gazdaságot, e nép mindig szorgalmasan dolgozott és kész volt a kötelességeket magára vállalni. És népünk a továbbiakban is előre viszi majd országunkat. (...)

**A szovjet – észt kölcsönös segítségnyújtási szerződés megvitatása az észt
Államtanács ülésén
(1939. október 2.)
Titkos**

30. sz. jegyzőkönyv

A Parlament külügyi és államvédelmi bizottságának, illetve az Államtanácsnak az együttes ülése, 1939. okt. 2-án, 11 órakor.

Az ülés résztvevői: a Parlament tagjai közül M. Hansen, A. Jurima, V. Kadarik, A. Karineel, J. Newman, A. Piip, O. Pukk, A. Anderkopp, O. Gustavson, L. Johanson, J. Tonisson,³⁰ O. Köster;

Az Államtanács tagjai: F. Akel, J. Laidoner, J. Soots, J. Puhk, V. Päts,³¹ J. Orasmaa, A. Oinas, H. Lauri, A. Maurer;

Az ülésen részt vett J. Uluots, a Parlament elnöke, M. Pung, az Államtanács elnöke, K. Eenpalu miniszterelnök, K. Selter külügyminiszter, O. Kask szociálisügyi miniszter, O. Epik, a külügyminiszter munkatársa, N. Kaasik, a Külügyminisztérium politikai osztályának vezetője, G. Meri, a Külügyminisztérium külkereskedelmi osztályának vezetője, J. Klesment, a köztársaság kormányának képviselője az országgyűlésben;

Elnök: A. Jurima

Az ülés jegyzőkönyvét P. Malvet, a Parlament titkára vezeti.

Napirend: Az észt – orosz kölcsönös segítségnyújtási szerződés vitája. A külügyminiszter kérésére zárt ülés zajlik.

³⁰ Tonisson, Jaan(1896-?): az észt állam egyik megalapítója, az 1905-ben alakult Nemzeti Liberális Párt vezetője, államfő, külügyminiszter, 1940-ben elhurcolta az NKVD, nem tudni mikor és hol halt meg.

³¹ Päts, Victor: az államfő fia, országgyűlési képviselő. 1941-ben letartóztatják, a Szovjetunióba szállítják, majd 1952-ben börtönben hal meg.

I. pont

A Parlament tagjainak, A. Anderkoppnak, O. Gustavsonnak, L. Johanssonnak, J. Tonissonnak, O. Kösternek, A. Jurimanak és az Államtanács tagjainak, J. Orasmanak, A. Oinasnak, H. Laurinak és A. Maurernak az ülésen való részvételéről.

A Parlament elnökének, J. Uluotsnak a javaslatára határozatot hoznak arról, hogy az ülésen résztvehessenek a Parlament tagjai, A. Anderkopp, O. Gustavson, L. Johanson, J. Tonisson, O. Köster, A. Jurima és az Államtanács tagjai, J. Orasma, A. Oinas, H. Lauri és A. Maurer.

Az ülés elnökének, A. Jurimanak a javaslatára elfogadják a napirendet.

II. pont

Az Észt Köztársaság és a Szovjetunió közötti kölcsönös segítségnyújtási szerződés. Vita

K. Selter külügyminiszter: A Köztársasági Elnök megbízásának megfelelően és az általa adott meghatalmazás alapján a következő szerződést írtuk alá. (Felolvassa a szerződés szövegét).

A szerződéshez egy titkos jegyzőkönyv is tartozik. (Felolvassa a kormány magyarázó jegyzeteit).

Ezen szerződés aláírásával messzemenő lépéseket tettünk meg. A régi történelmi múltban gyökerező viszályokhoz vezető kérdést úgy kellett megoldanunk, hogy több ország számára lehetővé tegyünk a Balti-tenger használatát, és ezt békés úton valósítsuk meg. Reméljük, hogy ez a szerződés lehetővé teszi számunkra mindenfajta konfliktus elkerülését. Tudatában vagyunk annak, hogy elsőként írtunk alá ilyen szerződést, és reméljük, hogy ezáltal hozzájárulunk az általános békéhez.

Kifejtem a kereskedelemről szóló szerződés rövid tartalmát, amit szintén aláírtunk Moszkvában. Ez azért is fontos lenne, hogy megértsük: a segítségnyújtási szerződés aláírása előtt nagyon nehéz lett volna a

kereskedelmi egyezményt megkötni. Felolvassa az egyezményt. Hozzákapcsolódik a tranzitról szóló szerződés is.

A szerződés ránk nézve kedvező. Remélem a külügyi bizottságok is helyeslik a működésemet.

J. Tonisson: Mindannyiunk számára világosak a szemünk előtt lejátszódott események. Mialatt képviselőink Moszkvában tartózkodtak a tárgyalásokon, országunk felett átrepült egy idegen katonai repülőgép és erre senki se reagált. Hivatalos közleményt adtunk ki, miszerint Észtország kormánya tiltakozik semlegességünk megsértése ellen. A történetek azt mutatják, hogy de facto más dolgokkal állunk szemben, mint az önálló államiság kérdése. Azt bizonyítják, hogy megoldjuk a Balti-tengert érintő nemzetközi kérdéseket és emellett tapasztalhatjuk azt, hogyan viszonyulnak szuverenitásunkhoz. Csodálkozást kelt vezetésünk információja azzal a propagandával kapcsolatban, miszerint a nép köszönetet mond az elnöknek az egyezmény megkötéséért és táviratokat küld neki. Mintha ezzel biztosítva lenne Észtország népének békés fejlődése. Nem tudni, hogy voltak-e ilyen táviratok, de úgy tűnik, hogy ezen azt kell értenünk, hogy ilyen táviratokat kell küldeni. Valójában olyan képzetet keltenek, mintha győztesek lennénk. Nincs becsületünk elismerni – holott kellene legyen –, hogy megsértették függetlenségünket. Most már el kell fogadnunk a szerződést és úgy kell mindent csinálnunk, hogy a tisztességünk ne szenvedjen csorbát.

Amikor arról volt szó, hogy megkössük-e a szerződést vagy sem, senki se szólalt fel ellene, mivel ez volt az egyetlen járható út. Leszögeztük, hogy amikor megkötjük a szerződést, lojálisan teljesíteni is fogjuk. A bizalomnak meg kell lennie. Ugyanakkor vezetésünk hasznot sem fog húzni ebből. Nem fogunk ily módon elébe menni a jövőnek. Ahogy ügyeink haladnak, legalább nyilatkozatainkból látszania kellene annak, hogy számunkra csak egy arcvonal létezik, a keleti, ahol bátran cselekszünk. Hasonló kijelentéseink nem maradnak titokban keleti szomszédunk előtt. Németország segítségével reménykedtünk és egész idő alatt ehhez az irányhoz ragaszkodtunk. A jövő világos perspektíváját kell kapnunk és helyesen kell értékelnünk a tényeket. Ha akarjuk, ha nem, politikánkat össze kell hangolnunk a megkötött egyezményekkel. Tisztes-

ségesen kell ezt tennünk, ravaszságnak itt nincs helye, mert ez katasztrófát okozhat. A kérdés csak az, hogy a kialakult helyzetben megérti-e ezt a nép. Ha valaki úgy gondolja, hogy ez lehetséges, akkor én úgy vélem ez nagy tévedés. Ebben a komoly pillanatban mindenkinek nyíltan kell beszélnie arról, ami a szívét nyomja és arról, amit helyesnek tart. Nem léphetünk úgy tovább, hogy nem küszöböljük ki a fennálló akadályokat. A Köztársaság jelenlegi kormányának mennie kell, hogy új kormány jöhessen létre, a népi egység kormánya. Mindannyiunknak a jövő felé kell haladnunk. Jöjjön a nemzeti egyetértés kormánya, amelyben mindannyian jóindulattal viseltetünk egymás iránt. Csak ebben az esetben menthető meg az, amit még menteni lehet. A megszállás, ha bekövetkezik, nem fog nyolc hónapra korlátozódni, hanem jóval tovább tart majd. A Szovjetunióval kötött egyezményt becsületesen és korrektül kell teljesítenünk. A jövőben nyitott szemmel kell járnunk és akkor megőrizhetjük azt, ami drága számunkra. Ha az általunk átélt pillanatok nem tesznek minket éretté, akkor rossz lesz nekünk. Meg kell értenünk, hogy az egyhangú ratifikáció az egyetlen végső út, ez népünk és államunk sorsa.

L. Johanson: Nem csaphatjuk be magunkat illúziókkal. A támaszpontok nagy erődítmények, mégis oda kell adnunk őket, itt nincs mit tenni. Nincs erőnk fellépni ez ellen. A követelésük oka az, hogy mi vagyunk a legközelebbi szomszédjuk. Hálálkodó távirataink viszont kedvezőtlen jelenségek. Hasonló akciókat a kormánynak nem szabad előidéznie, el kell kerülnünk a tények saját hasznukra történő értelmezését. Nem kell aláásnunk az általunk létrehozott függetlenséget. Elégedetlen vagyok rendszerünkkel. Az orosz nyelv kötelezettségének eltörlése az iskolai oktatásban nagy hiba volt. El kell határolódnunk a mostani belpolitikától. Emelni kell a lakosság életszínvonalát, a szegénységnek nem szabad tovább terjednie, ez végzetes lenne számunkra. A kormányt az utóbbi időben mintha vakság sújtaná. Néhány intézményünket újjá kell szerveznünk, másokat meg kell szüntetnünk. A szociális körülmények nagyon fontosak. Az értékelésekkel nagyon óvatosnak kell lennünk. Azok az intézkedések, amiket eddig alkalmaztunk nem hoztak eredményt. Az a nagyhatalom, amely saját csapatait hozza ide, kétségtelenül

befolyást fog gyakorolni az államberendezkedésre. Mindent meg kell tennünk annak érdekében, hogy egyesítsük erőnket és megőrizzük függetlenségünket.

M. Pung, az Államtanács elnöke: Meggyőződésem, hogy államunk polgárainak nincsenek illúziói a szerződéssel kapcsolatban. Mindenki számára világos, hogy mivel jár. Ezt azok is érzik, akik ebben a pillanatban nem szólnak meg ezzel kapcsolatban. Nem akarok próféta lenni, de én nem találok a függetlenségünket megingathatlannak. Egy kis ország függetlenségét sohasem szabad egy nagyhatalom függetlenségéhez hasonlítani. A függetlenség sok lehetőséget ad, hogy a nép javára cselekedjünk. Amikor befejeződik a nagy háború, velünk azt csinálnak majd amit akarnak, senki se fog megkérdezni minket. A szerződés aláírása nem károsította meg a függetlenségünket. Ugyanakkor nincs itt az ideje arról beszélni, hogy kinek mi okoz fájdalmat, mivel mi azért vagyunk itt, hogy kifejtsük saját álláspontunkat a szerződéssel kapcsolatban. A belpolitikát át kell tekintenünk, de ehhez más idő szükséges. Belpolitikai kérdésekben egységesnek kell lennünk. Tartózkodnunk kell a kölcsönös sértődésektől, nehogy okot adjunk a belügyeinkbe való beavatkozásra. Magunk között beszélünk kell a legfontosabb reformok bevezetéséről, de nem úgy, hogy először mindent megváltoztatunk, és csak azután próbálkozunk megvitatni azokat. Még közel sincs minden veszve.

Most azzal a kérdéssel foglakozunk, ami miatt összegyűltünk itt, az egyéb dolgainkat egy másik ülésen rendezzük.

Az elnök: Emlékeztetem Önöket, hogy a mai ülést az egyezmény megvitatásának szenteljük.

A. Piip, az Államtanács tagja: Szeretnék jogi szempontból néhány észrevételt tenni a szerződéssel kapcsolatba. Meg kell mondjam, hogy formálisan mi tisztességgel kerültünk ki az adott helyzetből. Ez a két ország közti szerződés a kölcsönösségen és az egyenlőségen alapul. Utal békés megegyezésünkre, függetlenségünkre és pontosan meghatározza az érvényességének időtartamát. A bérbevett területeken megmarad a mi joggyakorlatunk. Az aláírt szerződésben semmiféle újdonság sincs, ilyen támaszpontok voltak Kínában és Spanyolországban is, Egyiptom pedig igen közel van ahhoz, ami nálunk van. A szerződésbe nem lehet

mindent belefoglalni, ezért van a jegyzőkönyv. Nincs lényeges jelentősége annak, mi hol van leszögezve. A szerződés megkötésekor nyugodtani közelítettük meg a dolgot, mint szakértők, és mindent megfontoltunk. Moszkvában szintén lehetőséget kaptunk a felszólalásra, egyenlő félként beszéltek velünk, nem alárendeltként. Megmondták, hogy nem szándékoznak protektorátust állítani fölénk. Egész idő alatt a bizalom légköre uralkodott. Meggyőződésem, hogy a lehetséges határok között a legjobbat sikerült elérnünk. Sztálin azt mondta: Önök jól léptek, nézzék meg, hol van most Mościcki. A tárgyalások nem azt a benyomást keltették, hogy ez lenne a vég kezdete. Egy nagyhatalom kis szomszédaival való megegyezésének új viszonyát alakították ki. És nekünk el kell kezdenünk a jövőről való gondoskodás új szakaszát. Egyesíteniünk kell erőnket fentről lefelé, mindent meg kell tennünk, hogy emeljük a nép életszínvonalát. A jogrendet is létre kell hoznunk. Világosan kell látnunk abban a tekintetben, hogy mi vár ránk, ha problémák egész sorában nem eszközlünk változtatásokat. Ugyanakkor most folytassuk a szerződéssel kapcsolatos kérdések megvitatását.

J. Laidoner, a hadsereg főparancsnoka: Ma egy orosz bizottság érkezett a leningrádi parancsnok vezetésével. Utasítást adtam, hogy a tárgyalások bizalmasan és tisztességgel folyjanak. A mi bizottságainkban szintén sok szakértő van a különböző minisztériumok képviselőiben. A bizottság elnöke Peek tábornok. Meg kell értenünk, hogy Oroszország számára ténylegesen kell a kijárat és ezzel számolnunk kell. Ezért a legteljesebb mértékben tanulmányoznunk kell a kéréseiket, ugyanis egyetlen kis állmnak sem válik hasznára egy nagyhatalommal való konfliktus. Most nem tudunk mozgósítást elrendelni, és nem is akarunk, mert ez háborút jelentene. Légterünk megsértése idegen repülőgépek által azzal magyarázható, hogy meg akarják tudni mozgósítunk-e. Egy nagyhatalom ennél többet is megengedhet magának. Ha Oroszország háborút akarna, senki sem tilthatná meg ezt neki, és akkor másképp lépne fel. A mi feladatunk pedig az, hogy amennyire csak lehet, megvédjük a népet, átvezetve minden nehézségen. Azt mondani, hogy nem tudunk szembeszállni Oroszországgal, nagyon nehéz, de meg kell ezt tennem, hogy megvédjem népünket. Világos az is, hogy a mi független-

ségünk nem ugyanaz, mint egy nagyhatalom függetlensége, ezt láhattuk már Genfben is, ahol velünk szintén nem sokat foglalkoztak.

Most nincs alapunk arra, hogy jövőnket sötét színben tüntessük fel. Így óvtak és kényeztettek minket 20 évig. És mi összevesztünk egymással. Ezt meg kell szüntetni és én hiszem, hogy akkor legyőzzük az összes nehézséget. Sokkal nehezebb feltételek között kell élnünk és ez legalább a hasznunkra válik. Remélem abban a helyzetben leszünk, hogy a nép hasznára és érdekeinek megfelelően őrizhetjük meg államunkat.

K. Eenpalu miniszterelnök: Laidoner tábornok lényegében mindazt elmondta, amiről én beszélni szándékoztam. Csak néhány kérdést érintek, melyek magyarázatra szorulnak. Hálásak vagyunk a delegációnak. Tisztáznom kell a táviratküldés kérdését, erről nem volt kormányrendelet. Kérem, higgyenek nekem. A táviratok küldését nem tilthatjuk meg. Meg kell magyarázzam a népnek, hogy a szerződést becsületesen szándékozunk teljesíteni, ez nagyon fontos. A kormánynak szándékában áll, hogy a helyzet adta követelményeknek megfelelően változtasson politikáján. A mostani időszak sok nehéz feladat elé állít bennünket. A kormány tudatában van ennek és minden lehetségest megtesz a nehézségek leküzdésére.

A. Oinas: Válaszolna a külügyminiszter arra, hogy állnak majd a dolgok a vasút felhasználásával?

O. Pukk: Hogy viszonyul Németország ehhez a szerződéshez, voltak-e megbeszélések vele ezzel kapcsolatban?

O. Epik, a külügyminiszter munkatársa: A vasút kérdése még vizsgálat alatt van. Németország hozzáállása még nem ismert.

A. Piip: Közölni szeretném, hogy az ész- orosz tárgyalásokon nem vettek részt a németek és ebből következően nem álltunk kapcsolatban velük.

O. Gustavson: A tényeket olyannak kell elfogadnunk, amilyenek. Ha megkötöttük a szerződést, akkor mi természetesen győztesek vagyunk, bár a maximálisan lehetségesre is törekedtünk. Most a szerződés iránt mindannyiunknak bizalommal kell lennünk, máskülönben semmit sem kapunk tőle. Akármilyen is legyen a szerződés, teljesítenünk kell, ez az egyetlen lehetőségünk. A belső dolgainkról szintén határozni kell,

de ezt majd mi magunk tesszük meg, a szerződő partnerünk beavatkozása nélkül. Ugyanakkor, ha megmaradnak a korábbi szigorú feltételek, akkor a szerződés meghiúsul. Rendőrállamot nem fogadunk el, a demokráciát kell megerősítenünk. Remélem a miniszterelnök az összes ígéretét teljesíti, akkor minden rendben lesz.

J. Tonisson: A főparancsnok és a miniszterelnök rámutattak az utóbbi napok kormánylépéseinek jogosságára. Én az egész rendszerünket érintve beszéltem arról, hogy szükség van az átalakításra. A megfelelő irányba kell vezetnünk a dolgokat. Eddig mindenki úgy ábrázolta ezt nekem, mintha ezt a DNB akarta volna. Igyekeztek bebizonyítani nekünk, hogy a nyugati demokráciákkal való kapcsolatok szükségtelenek, mivel semleges állam vagyunk. Én állandóan azt hangoztattam, hogy így a katasztrófa szélére jutunk. Ennek a szerződéssel kapcsolatos problémának nem kell a politikai nyomás eszközének lennie. Sok kérdésről kell beszélünk és ez az idő hamarosan elérkezik, úgyhogy mindenkinek elsősorban önmagáról kell gondoskodnia. Ehhez még egy-két dolgot tennünk kell, méghozzá gyorsan és helyesen, különben zátonyra futunk. A szerződés ratifikációját annak tudatában kell keresztül vinni, amilyen körülmények között létre jött. Fel kell készülnünk a szerződés teljesítésére. Világos, hogy ezzel kapcsolatban nehézségek merülhetnek fel, ezeket szintén számításba kell vennünk. Remélem, hogy a külügyi és védelmi bizottságok egyesített ülése előmozdítja majd a belpolitika megváltoztatását.

J. Uluots, a Parlament elnöke: A külügyi és védelmi bizottságok legutóbbi ülésén szavamat adtam, hogy minden erőnket és tudásunkat népünk és hazánk szolgálatába állítjuk. Úgy gondolom, hogy helyes lenne most arról beszélni, amit Moszkvában megfigyeltem. Tárgyalások alkalmával nagy jelentősége van a partner személyiségének. A szerződés megkötésekor beszélgetett velünk Sztálin, Molotov és Mikojan. Sem protokoll, sem más személyek nem voltak jelen. Meg kell jegyeztem, hogy Sztálin kivételesen eszes ember, akárcsak Molotov és Mikojan. Mindez megkönnyítette a feladatunkat. A tárgyalások kezdetén abból indultunk ki, hogy a Szovjetuniónak szüksége van kijáratra. A Szovjetuniónak élveznie kell a szomszédai támogatását, és erről neki kell gon-

doskodnia. Szerintem mi reálisan értékeliük a Szovjetunió jelentős érdeklődését a Balti-tenger iránt. Rögön a tárgyalások kezdetén aláhúzták vezetőink azon képességét, hogy reálisan értékeli az eseményeket. Ezt tanúsítja ideérkezésünk a szerződés megkötésére. Kértük őket, hogy a kívánságainkat is vegyék ugyanúgy figyelembe. Sikerült kellemes légkört kialakítanunk a szerződés aláírására. Teljes tisztelettel viseltetek szerződésbeli partnerünkkel szemben. Úgy gondolom Oroszország jól megértett minket. Sztálin véleménye a megkötött szerződésről kétségtelenül nagy és meghatározó jelentőségű. Beleképzelte magát a mi helyzetünkbe, érveket hozott fel és ha javasoltunk valamit, azt tanulmányozta is.

A szerződést már elemeztük jogi szempontból. Ez a szerződés katonai együttműködést irányoz elő. Ennek megfelelően Oroszország számára meghatározott területeket kell elkülönítenünk, hogy flottájának szabad mozgást biztosítsunk. A szerződés ténylegesen csak egy nagyhatalom támadása esetén lép életbe. Mindezt a szerződés első pontja tartalmazza, a többi pont ennek a megvalósításával kapcsolatos.

A tárgyalások egész ideje alatt Oroszország hangsúlyozta, hogy államunk belső ügyei a mi dolgunk. A szerződést lelkiismeretesen és a jószándék szellemében fogjuk teljesíteni. Oroszország, véleményem szerint, becsületesen fogja teljesíteni a szerződést. Sztálin aláhúzta: látják, a bolsevikok megtartják a szavukat. Én természetesen kételkedem benne, hogy Sztálin olyan szerződéssel akarná összekötni a nevét, amelyet nem szándékoznak betartani. Partnereink, az én megérzésem alapján, nem kételkednek velünk kapcsolatban. Most ettől függ együttműködésünk jövője. Ha betartjuk a szerződést, akkor azok jók is lehetnek, máskülönben veszélyben vagyunk. Nincs szükség az eltávolodásra. A szerződésben leírtakat becsülettel teljesítenünk kell. Példátlan fegyelemre van szükségünk, mivel a jövőben nagy és nehéz feladat előtt állunk. Tele vagyunk reménnyel, hogy teljesítjük azt. Meggyőződésemm, hogy vezetésünk elegendő morális szellemmel rendelkezik ehhez és abban a helyzetben lesz, hogy segítsen nekünk teljesíteni ezt a nagy nemzetközi feladatot. Sok mindenről le kell mondanunk, ami fontos nekünk. A történelem mérlegén most a nemzet léte áll. Bárcsak a sors a segítőnk lenne. Meg kell jegyezmem, hogy ez a küldetés nem volt könnyű.

Remélem mindenki előtt világos, hogy mit jelent ez a nép számára. Mindent megtettünk, amit meg lehetett tenni. Arra törekedtünk, hogy erőnk szerint szolgáljuk a Hazát – az Isten legyen kegyes hozzánk.

K. Eenpalu miniszterelnök: Azt kell válaszolnom Gustavson úrnak, hogy a régi kormánynak nem szabad az új kormány megalakulása előtt távoznia. Olyan demokráciát, melyet sokan elképzelnek, mi nem engedhetünk meg maguknak. Nem lehet megengedni, hogy a pártok kormányozzanak. Meg kell mondjam, hogy kapcsolatunk a munkásokkal és a nemzeti kisebbségekkel soha nem volt olyan jó, mint most. Helytelen lenne azt megerősíteni, mintha kormányunk Németországgal szemben baráti politikát folytatott volna. A kormány reálpolitikát folytatott, mindenki jó kapcsolatokat tartott fenn.

J. Pukk: Reméljük, sikerül létrehoznunk olyan feltételeket, amelyek segítségével kedvező eredményeket érünk el minden területen, mind a gazdaságpolitikában, mind a Szovjetunióval kötött megegyezésben. A belpolitikai kérdésekről és már problémákról is tárgyalnunk kell, hogy ezekben a dolgokban ne legyen viszály.

J. Uluots, a Parlament elnöke: A szerződést érintő hozzászólások eddig csak annak tartalmát érintették. Most már azonban döntenünk kell, milyenek legyenek további lépéseink. El kell dönten: összehívjuk-e a parlamentet vagy az elnök ratifikálja a szerződést.

A legjobb lenne összehívni a parlamentet, ha lenne egy kicsit több időnk. Ebben az esetben a külügyminiszter magyarázattal is szolgálhatna és mindenki információkat kaphatna a szerződésről. Úgy tűnik, ez nehezen kivitelezhető, vagyis az elnöknek kell a megfelelő határozatot meghoznia. Kérem fejtse ki véleményüket ebben a kérdésben.

J. Klesment, a Köztársaság kormányának képviselője: A szerződés ratifikálása annak jellegétől függően valósul meg. Az első kategóriába azok a szerződések tartoznak, amelyeket a parlament erősít meg, a másodikba pedig azok, melyek megerősítése nem a parlamentre tartozik. A harmadik kategóriába azok tartoznak, melyeket vagy a parlament vagy – állami érdekekből kifolyólag – az elnök erősít meg, a megfelelő bizottságokban történő vita után. Ez a szerződés ezen utóbbi kategóriába tartozik.

A. Oinas: Ezt a kérdést érintve én úgy gondolom, hogy elfogadhatóbb lenne a parlament ratifikációja, ahol a külügyminiszter és más vezetők tisztázhatnák az ügyet. Helyénvaló lenne a kérdés megvitatása is. A nép jól felkészült a ratifikációra.

A belpolitikába változásokat kellene végrehajtani. A miniszterelnök szerint ez az adott állapot megismétlődése lenne. Nincs szükség visszatérni a régihez. A helyzet lehetővé teszi a megegyezést. Népünknek sokkal egységesebbnek kell lennie, mint a függetlenség létrehozásának idején.

L. Johanson: Az akadályok leküzdhetetlenek. Mégiscsak össze kellene hívni a parlamentet.

J. Tonisson: A szerződés van annyira fontos, hogy a parlament erősítse meg.

K. Eenpalu miniszterelnök: Szerintem szükséges lenne minél hamarabb megvitatni ezt a kérdést. A kormány a bizottság elé utalta a szerződést, hogy fejtsse ki az a véleményét.

J. Uluots, a Parlament elnöke: Javaslom, hogy tartsunk tíz perc szünetet.

Határozatot hoznak a tízperces szünetről.

Az elnök: Folytatódik az ülés. A következő határozat-tervezetet ajánlom a figyelmükbe:

„A Parlament külügyi és államvédelmi bizottságának, valamint az Államtanácsnak az egyesült ülésén meghallgattuk a Köztársaság kormányának beszámolóját az 1939. szeptember 28-án, Moszkvában, az Észt Köztársaság és a Szovjetunió között aláírt kölcsönös segítségnyújtási egyezményről, és határozatot hoztunk a fentemlített nemzetközi szerződés ratifikálásának szükségességéről”.

A javaslatot egyhangúlag elfogadják.

J. Uluots, a Parlament elnöke: Meg szeretném jegyezni, hogy az illetékes információban meg kell említeni, hogy a szerződést a parlament megfelelő szervei vitatták meg.

Az elnök: A napirendet kimerítettük. Bezárom az ülést. Az ülés 16 óra 42 perckor fejeződött be.

P. Malvet
titkár

A. Jurima
az ülés elnöke

Készült a Szegedi Kulturális Alap támogatásával.

**A szövegszerkesztést a JATEPRINT,
a Bölcsészettudományi Kar Kiadványszerkesztősége végezte
WordPerfect 5.1 szövegszerkesztő programmal.**

**Készítette a JATEPress
6722 Szeged, Petőfi Sándor sugárút 30-34.
Felelős kiadó: Pándi Lajos
Felelős szerkesztő: Szőnyi Etelka
Sokszorosító vezető: Szőgi Lászlóné
Méret: A/5, példányszám: 300, munkaszám: 58/93.**

1992

1. AZ 1887-ES FÖLDKÖZI-TENGERI EGYEZMÉNYEK. Fordította és sajtó alá rendezte: Nyemcsok Attila
2. A TILSITI BÉKE (1807. július 7.). Fordította és sajtó alá rendezte: Szász Erzsébet
3. Talleyrand, Charles-Maurice: ÉRTEKEZÉS ANNAK ELŐNYEIRŐL, HOGY A JELEN KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT ÚJ GYARMATOKAT SZEREZZÜNK. Fordította és sajtó alá rendezte: Szász Géza.
4. A SCHÖNBRUNNI BÉKE (1809. október 14.). Sajtó alá rendezte: Szász Erzsébet.
5. Edvard Beneš: ZÚZZÁTOK SZÉT AUSZTRIA-MAGYARORSZÁGOT (A cseh-szlovákok áldozatának történelmi bemutatása). A szöveget kiadásra előkészítette: Gulyás László.
6. KORAI ANGOLSZÁSZ TÖRVÉNYEK I. A KENTI TÖRVÉNYEK. Fordította és sajtó alá rendezte: Szántó Richárd.
7. AZ 1939-40-ES FINN-SZOVJET HÁBORÚ DOKUMENTUMAI. Fordította és sajtó alá rendezte: Engi Imre.
8. DOKUMENTUMOK AZ OROSZ-SZOVJET TÖREKVÉSEKRŐL A BOSZPORUSZ ÉS A DARDANELLÁK MEGSZERZÉSÉRE (KONSTANTINÁPOLY-EGYEZMÉNY, 1915; NÉMET-OROSZ TÁRGYALÁSOK, 1940). Fordította és sajtó alá rendezte: Engi Imre

1993

9. A BIRODALOM ÉS ÉSZTORSZÁG. A SZOVJET-ÉSZT SZERZŐDÉSEK MEGSZÜLETÉSÉNEK DOKUMENTUMAI (1939 SZEPTEMBER). Fordította és sajtó alá rendezte: Vandlík Krisztina.

A megjelent számok példányonként 25 forintért (plusz postaköltség) megrendelhetők: Pándi Lajos, JATE Új- és Legújabbkori Egyetemes Történelmi Tanszék, 6722 Szeged, Egyetem u. 2.